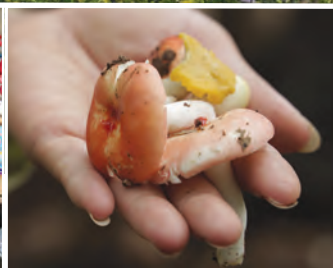

บ้านเรา สร้างคุณค่า จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น. -- กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2565.

100 หน้า.

1. การพัฒนาชุมชน. 2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน I. ชื่อเรื่อง.

307.14

ISBN 978-616-393-394-2

พิมพ์ครั้งที่ 1

พ.ศ. 2565

บรรณาธิการอำนวยการ ดร.ประกาศิต กายะสิทธิ์

บรรณาธิการ

นายมนูญศักดิ์ พิบูลพิพัฒน์

นายสำเริง ยาสมุทร

นายมานิต รัตนนากร

นางอารยา ขัดโต

นายศุภชัย เสนดา

ข้อมูล

นายมนูญศักดิ์ พิบูลพิพัฒน์

สิบลีแสงทอง ขวัญชนชัยกุล

นางสาวนุชนารถ เตชะนา

นายสมุธ จารุรัตน์

นางสินีนากู ตูทานนท์

นางมี โจมามา

นายมานิต รัตนนากร

นางรุ่งทิพา สีสอน

นายจงไกร โกลาวัลย์

นางปานิตา ชัยวรรณ

นายจันทร์ ศรีเทพ

นางผ่องศรี ศรีใจ

นายประดิษฐ์ นันทตา

นางอำไพ สีสัมบูรณ์

จัดพิมพ์โดย

สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

อาคารเรียนรู้สุขภาวะ เลขที่ 99/8 ซอยงามดูพลี

แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120

โทรศัพท์ 0 2343 1500, www.thaihealth.or.th

จัดทำเนื้อหา ถ่ายภาพ

บริษัท สไตลส์ครีเอทีฟเฮ้าส์ จำกัด

และออกแบบรูปเล่ม

เลขที่ 32/152 ซอยรามอินทรา 65 ถนนรามอินทรา

แขวงจรัญเกษิ์ เขตลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230

โทรศัพท์ 0 2945 8051-3 โทรสาร 0 2945 8057

stylecreative@gmail.com, www.style.co.th

สงวนลิขสิทธิ์ตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ 2537

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดร.ประกาศิต กายะสิทธิ์

รองผู้จัดการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
และรักษาการผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3)

คำนำ

บ้านหวดเป็นหนึ่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการและสามารถพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ จนประสบความสำเร็จอย่างน่าชื่นชม มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิด “ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง” “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง” “ชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่” ฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ

หนังสือสารคดีท่องเที่ยวชุมชนบ้านหวด เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชุมชนที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process: RECAP) ข้อมูลจากงานวิจัยได้ถูกบันทึกและบรรยายออกมาเป็นสารคดี ขณะที่อ่านก็จินตนาการไปได้ว่าพื้นที่ตำบลบ้านหวด อำเภอท่าวาสุกรี จังหวัดลำปาง ช่างเข้มแข็ง มีผู้คนที่ใจดี รวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา มีผู้นำที่เสียสละ และทุ่มเทเวลาให้กับชุมชนอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย แต่จากเรื่องราวเหล่านี้ น่าจะประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นได้ ซึ่งเป็นความตั้งใจของทุกฝ่ายที่ประสงค์ให้เกิดการกระตุ้นจากแนวทาง “บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น”

สารคดีท่องเที่ยวชุมชนบ้านหวดเล่มนี้ คือหนังสือนำเที่ยวชุมชนอย่างเป็นทางการ ที่ถอดองค์ความรู้ของแหล่งเรียนรู้ที่โดดเด่นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจ ได้ศึกษาเรียนรู้ได้ง่าย ๆ และสนุกสนานไปกับพวกเรา

สารบัญ

8

ตำบลบ้านหวด
ความหลากหลายที่น่าหลงใหล

14

การบริหารจัดการที่ดี
คือการเชื่อมสะพานไปให้ถึงฝั่ง

20

หมู่บ้านจัดการตนเอง
หมู่ 4 ทำหิดู ชูให้เห็น

26

สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด
หมู่ 2 ต้องอยู่บนฐาน
ความซื่อสัตย์
ถึงจะอยู่ร่วมกันได้

32

โรงเรียนผู้สูงอายุ
สร้างเสริมสุขภาพ
ลดปัญหาฆ่าตัวตาย

38

เครือข่ายคนอดเหล้า
ลดเหล้า ลดโรค

44

ธนาคารน้ำใต้ดิน
ที่ดินจะเกิดประโยชน์
ต้องมีแหล่งน้ำ

50

ป่าชุมชนบ้านร่องต่า
เพราะชีวิตฝากไว้กับผืนป่า

56

เกษตรทฤษฎีใหม่
คุ้มยิ่งกว่าคุ้ม

62

ตลาดสมุนไพรประจวบฯ
พลาดไปเสียตายแย้

68

เพาะกล้าไม้สักทอง
อาชีพนี้ไม่มีอด

74

กลุ่มแปรรูปสมุนไพร
บ้านแม่พรวัว หมู่ 5 รักตัวเอง
ดูแลตัวเอง ใช้สมุนไพรไร้สารพิษ

80

กลุ่มเย็บผ้าหมู่ 2
สมาคมแม่บ้านหัวใจอบอุ่น

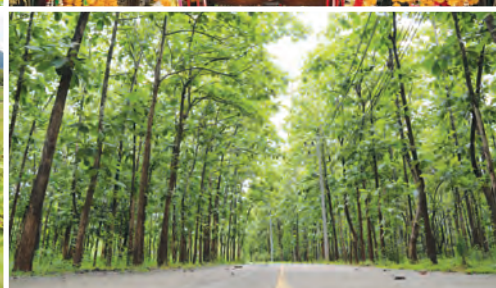
86

การนวดแผนไทย
เพื่อสุขภาพ กิจกรรมดี ๆ
ทำให้ชีวิตดูดี

92

วิสาหกิจชุมชน
น้ำดื่มจันทา
เราทำได้ เราต้องทำได้

ตำบลบ้านหวด

ความหลากหลายที่น่าหลงใหล

ตำบลบ้านหวด อยู่ในเขตการปกครองของอำเภองาว จังหวัดลำปาง มีบ้านเรือนของประชาชนตั้งอยู่เรียงรายสองข้างทางของถนนพหลโยธิน สายลำปาง-เชียงใหม่ เป็นระยะทางร่วม 30 กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภองาว 12 กิโลเมตร และมีพื้นที่ราว 299.345 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 187,090 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูง อยู่ในเขตอุทยานและป่าสงวนแห่งชาติ

ตำบลบ้านหวด แบ่งเขตการปกครอง เป็น 6 หมู่บ้านหลักและหมู่บ้านสาขาที่เป็นชนเผ่าอีก 2 หมู่บ้าน มีจำนวน 1,635 หลังคาเรือน ประชากร 4,901 คน แบ่งเป็นชาย 2,529 คนและหญิง 2,372 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 17 คน ต่อตารางกิโลเมตร

อดีตตำบลบ้านหวดอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ โดยเฉพาะไม้สัก ทำให้มีพ่อค้าไม้และเจ้านายฝ่ายเหนือ (เจ้านายผู้สืบเชื้อสายในราชวงศ์ที่เคยปกครองอาณาจักรหัวเมืองเหนือ) มาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการค้า และตั้งรกรากจนเป็นชุมชนใหญ่ พื้นเพราษฎรในตำบลเป็นชาวไทยล้านนา สื่อภาษากันด้วยคำเมือง และมีขนบธรรมเนียมประเพณีอันเก่าแก่ที่สืบทอดกันมา เช่น การอัญเชิญ วิญญาณบรรพบุรุษที่ปกปักรักษาคุ้มครองชุมชนรักษาประชาชนชาวบ้าน ปีละ 2 ครั้ง เป็นต้น

คนไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นชาวเขา เดิมทีจะทำไร่เลื่อนลอยอยู่บนเขา เมื่อผลผลิตลดลงก็จะย้ายถิ่นฐานไปเรื่อยๆ แต่ปัจจุบันต่างลงหลักปักฐานทำเกษตรที่สูง เช่น ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และมันสำปะหลัง เป็นต้น และยังรักษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองไว้ด้วย อาทิเช่น หญิงชาวชนเผ่าม้งเย็บเสื้อพื้นเมืองอยู่หน้าบ้านดินของตนเอง ก็ยังพอมิให้เห็นเมื่อเข้าไปเยี่ยมในชุมชน

10

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลบ้านหวด เป็นพื้นที่ป่าที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนไปเยี่ยมชมความสวยงามของอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท อย่างไม่ขาดสาย

วัดจองคำ พระอารามหลวง อีกหนึ่งความน่าหลงใหลของศิลปวัฒนธรรม เป็นวัดที่สำคัญของจังหวัดลำปาง มีพระมหาเจดีย์พุทธคยาที่สร้างจำลองขนาดเท่ากับองค์จริงที่ประเทศอินเดีย มีความสวยงามด้วยศิลปะที่ละเอียดอ่อนและประณีตบรรจง ด้านข้างพระมหาเจดีย์มีหน่อต้นโพธิ์จากบริเวณพุทธคยาที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามาปลูกไว้ด้วย

ตลาดสมุนไพรประจวบ เป็นอีกหนึ่งความภาคภูมิใจของชาวบ้านตำบลบ้านหวด ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งรวมสมุนไพรหายาก ที่ผู้ใช้สมุนไพรรู้จักกันดีว่าเป็นตลาดสมุนไพรขนาดใหญ่ของภาคเหนือ ผู้ใช้เส้นทางลำปาง - เชียงราย ส่วนใหญ่จะต้องแวะที่ตลาดนี้ เพื่อหาซื้อสมุนไพรติดไม้ติดมือกลับบ้านเสมอ ซึ่งมีทั้งสมุนไพรสด ๆ แบบตัดแต่ง และแบบยกกระถางไปปลูกต่อก็มี ส่วนสมุนไพรที่แปรรูปแล้วก็มีให้เลือกสรรทั้งขายปลีก - ขายส่ง แต่แทบทุกร้านจะเน้นขายในพื้นที่ ไม่ขายออนไลน์ และสำหรับผู้ที่มาเยี่ยมชมตลาดแห่งนี้ก็ยังสามารถจะเจ้าพ่อประจวบอันศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย

นี่คือสิ่ง ๆ ที่เราจะพบเห็นได้ในพื้นที่ อบต.บ้านหวด ที่คนกับป่าอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และมีความสุขตามวิถีพอเพียง

เหล่านี้คือเสน่ห์ ที่ดึงดูดให้ผู้คนที่เคยไปบ้านหวดมาแล้ว ยังต้องย้อนกลับมาเยือนที่นี่อีกครั้งเสมอ

เพราะ บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างแท้จริง

มณูศักดิ์ พิบูลพิพัฒน์ นายก อบต.บ้านหวด

การบริหารจัดการที่ดี คือการเชื่อมสะพานไปให้ถึงฝั่ง

นายมนูญศักดิ์ พิบูลพิพัฒน์ เข้ามารับตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหวด อำเภอองาว จังหวัดลำปาง เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2565 โดยเป็นคนหนุ่มรุ่นใหม่ที่เพิ่งก้าวเข้าสู่ถนนการเมืองท้องถิ่น แต่ด้วยอาศัยความเป็นลูกบ้านในพื้นที่มาก่อน และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เข้าถึงชาวบ้านได้อย่างไม่ถือตัว ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจเลือกเข้ามาเป็นนายก อบต. คนล่าสุด

หนึ่งในใจของท่านนายกฯ คือ เอาความรู้ความสามารถที่มี กลับมาพัฒนาบ้านเกิด อยากเห็นคนในตำบล มีความรู้ความสามารถ ได้ใช้ความสามารถเต็มศักยภาพ และดึงคนเหล่านั้นให้กลับมาร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาพื้นที่ตำบลบ้านหวดของตนเอง

ด้วยเป็นคนในพื้นที่โดยตรง ทำให้รับรู้สภาพปัญหาของพื้นที่ตำบลบ้านหวดเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการถนนหนทางเข้าพื้นที่เกษตร เรื่องระบบน้ำที่ส่วนใหญ่เป็นการใช้น้ำบาดาลและลำห้วยมาผลิตเป็นระบบประปาภูเขา ปัญหาขยะในชุมชน และปัญหาหาเสพติดในชุมชน

“ผมมองว่าแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว ต้องมุ่งที่การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาคน ด้วยการสร้างอาชีพที่มั่นคงยั่งยืนให้แหล่งชุมชน ถ้าเขามีอาชีพ มีรายได้ที่ยั่งยืน ก็ไม่ต้องเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่า ก็จะสามารถแก้ปัญหาตรงนี้ได้”

แนวทางการสร้างความสำเร็จในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม นายก อบต. บ้านหวดมองว่า ต้องขยายเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอบรม ให้ความรู้ชุมชนมากกว่านี้ การนำวิทยากรมาสอนให้ชาวบ้านเขารู้จักทำ รู้จักประดิษฐ์ สุดท้ายต้องรู้จักการขายด้วย

โดยส่วนตัวของเขา อายากยกระตือรือร้นในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นมหาวิทยาลัย มีเป้าหมายลอมแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงต่อยอดได้ถึงกันหมด ทั้งนี้การใช้งบประมาณ เป็นเรื่องสำคัญ เมื่อไหร่ที่มีงบประมาณมา เขาจะผลักดันแนวคิดนี้ให้เกิด เป็นรูปธรรม

สำหรับปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ท่านนายกฯ มองว่า การลงมือทำ สำคัญกว่าการมานั่งอบรม ปัจจัยสำคัญของศูนย์เรียนรู้ คือ เรื่องของการต่อยอดและการขาย ถ้ามีศูนย์เรียนรู้แล้ว มีผลิตภัณฑ์แล้ว แต่ไม่สามารถต่อยอดให้กับชุมชนได้ มันจะไม่ได้เป็นสะพานเชื่อมต่อให้ถึงฝั่ง ดังนั้น การจัดทำโครงการ จึงไม่ใช่แค่ตัวโครงการ และมีวิทยากรมาสอน ยังไม่สุดทาง ต้องเพิ่มพูนทักษะการขายและการตลาด เพื่อให้ชุมชนยืนด้วยตัวเองให้ได้

วุ้นดอกไม้ ▼

น้ำปลาหวาน

แคบหมูกระจก ▲

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ที่สามารถผลิตและนำออกสู่ตลาดได้แล้ว ก็ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์แม่อำไพ ซึ่งสามารถรวมกลุ่มและผลิตสินค้าที่ส่งขายในตลาดได้หลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น น้ำปลาหวานบรรจุขวดแก้วที่เก็บไว้ได้นาน แคบหมูกระจก หรือวุ้นดอกไม้ ซึ่งล้วนใช้วัตถุดิบที่อยู่ในพื้นที่ โดยมีคุณจิตภา สร้อยนาค รองประธานกลุ่มฯ เป็นผู้ขับเคลื่อนกลุ่มฯ

นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ที่อยู่ระหว่างการพัฒนา เช่นการนำเห็ดมาแปรรูปเป็นข้าวเกรียบผัก รสชาติดี มีประโยชน์ และเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติไร้สารเคมี และการดัดแปลงไม้ไผ่มาทำเป็นอุปกรณ์ครัวกาแฟ เพราะบ้านหวดเป็นแหล่งใหญ่ของไม้ไผ่ ซึ่งจะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับไม้ไผ่ธรรมดาได้เป็นอย่างดี

“เป้าหมายของผม อยากจะต่อยอดผลิตภัณฑ์บ้านหวด ให้มีมูลค่า และคุณค่าเพิ่มขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรา”

นุชนารถ เตชะนา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านปางหละ หมู่ 4
ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้หมู่บ้านจัดการตนเอง หมู่ 4

หมู่บ้านจัดการตนเอง หมู่ 4

ทำให้ดู ชูให้เห็น

นุชนารถ เตชะนา เป็น ส.อบต. (สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล) บ้านหวด ในปี 2554 หลังจากนั้นเธอก็ไปเรียนต่อปริญญาตรีที่ “สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน มหาวิทยาลัยชีวิต” สาขาลำปาง สถาบันที่เป็นเลิศในการจัดการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน แล้วกลับมาสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 หมู่บ้านปางหละ ในปี 2559 โดยพื้นที่นี้ประกอบด้วย ชนเผ่าเมี่ยน (เย้า) 20% มุเซอ 5% ที่เหลือเป็นคนพื้นเมือง มีพื้นที่ทำกิน 2,000 ไร่ จำนวนประชากร 1,060 คน แต่อยู่อาศัยจริง 600 คน

ด้วยบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน การดูแลแหล่งเรียนรู้หมู่บ้านจัดการตนเอง หมู่ 4 จึงถือเป็นอีกหนึ่งภารกิจที่สำคัญ

“การเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยชีวิต เป็นการลงพื้นที่ชุมชน พัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็ง ได้มีโอกาสวิจัยชุมชน วิเคราะห์หมู่บ้าน รู้กระบวนการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ชุมชน พัฒนาจุดเด่น มองอนาคตว่าเราอยากให้ชุมชนเป็นรูปแบบไหน วิเคราะห์คนในหมู่บ้าน มองหาว่ามีใครเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ ไม่ใช่โดยตำแหน่ง”

หมู่บ้านจัดการตนเอง หมู่ 4 มีเรื่องราวที่น่าสนใจให้ได้เรียนรู้ 5 เรื่อง คือ

1. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาหมู่บ้าน การณรงคให้คนทุกเพศทุกวัยมาร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่หาเข้ากินค่า ทำยังงให้ชุมชน ให้ทุกคนมีส่วนร่วม การออกกฎระเบียบหมู่บ้านของผู้นำทำให้ทุกคนเริ่มให้ความร่วมมือ และเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

“ถ้าเราไม่ทำ เราพูด มันไม่เห็นผล ชาวบ้านไม่ทำตาม ดังนั้น ก่อนที่เราจะพูดให้คนอื่นทำตาม เราต้องทำก่อน ทำให้เห็นให้คนเชื่อมั่น จนชาวบ้านให้ความร่วมมือและเกิดการผลักดันกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ตลอดระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา”

ตัวอย่างกิจกรรมการมีส่วนร่วม เช่น เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นหลักการตามรอยพ่อ ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกผัก ปลูกสมุนไพร เพื่อลดรายจ่าย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีกลุ่มองค์กรชุมชนช่วยกันพัฒนา

2. นโยบายธรรมชาติ พุดเรื่องป่าชุมชน จัดทะเบียนเป็นป่าชุมชนในหมู่บ้านปางหละ 450-500 ไร่ และอีกหมู่บ้านหนึ่ง 150 ไร่ แปลงของชนเผ่า แต่อยู่ในการดูแลของผู้ใหญ่บ้านคนเดียวกัน ระยะทางห่างกัน 3-4 กิโลเมตร เรียกรวมกันว่า “ป่าชุมชนบ้านปางหละ”

“ป่าชุมชน ที่เป็นแหล่งประโยชน์ของชาวบ้าน ช่วง 1-2 ปีแรกที่ทำ
ทรัพยากรในป่าหายไปมาก ถูกชาวบ้านบางส่วนต่อต้าน เราก็พยายามสอดส่องว่า
ใครเข้าไปหาประโยชน์ส่วนตนบ้าง ขอความร่วมมือก็โดนบ่น โดนด่า ช่วงหลัง ๆ
เราไปขอดูตัวอย่างป่าชุมชนหมู่บ้านอื่น มาเป็นตุ๊กตาให้หมู่บ้านเรา หลัง ๆ
เขาให้ความร่วมมือ เริ่มหวงแหน เริ่มอนุรักษ์ เริ่มมาช่วยทำฝาย ดูแลไฟป่า
ทุกคนเห็นประโยชน์ เราให้คนเข้าไปแล้วเอามากิน เอามาใช้ประโยชน์
แต่ไม่ใช่ประโยชน์ทางการค้า

3. **ด้านเศรษฐกิจพอเพียง** เน้นส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร ทุกบ้าน มีอยู่แล้ว ชุมชนปางหละเป็นชุมชนชนบท แทนที่จะไปตลาด ซื้อผักมาทำกิน มองว่าทำไมไม่ปลูกเอง จึงไปขอโครงการจังหวัด สร้างป่าสร้างรายได้ พืชกินได้ แจกเมล็ดพันธุ์ไปปลูก ขยายพันธุ์ให้เพื่อนบ้าน ให้กำลังใจ และแสดงความชื่นชมกันและกันอย่างจริงใจ

4. **เพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน** โดยเอาขี้ช้างมาแทนขี้วัวในการเลี้ยง ไส้เดือนดิน ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย

เตรียมมูลช้างเลี้ยงไส้เดือน

นำมูลช้างมาร่อนบนตะแกรง

ไส้เดือนที่โตเต็มที่

ปุ๋ยมูลไส้เดือนที่ร่อนแล้ว

5. การผลิตของใช้ในครัวเรือนจากพืชสมุนไพร ผลิตภัณฑ์ แชมพู น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน สบู่ ปลอดภัย ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ประหยัดและปลอดภัย

นุชนารถมองว่า ความสำเร็จของหมู่บ้านจัดการตนเอง ยังต้องพัฒนาอีกมาก ต้องค่อย ๆ ต่อยอด ขยายผลไป สำหรับคนที่อยากมาศึกษาดูงาน ขอให้ตั้งใจจะทำก่อน ไปด้วยความอยากไป กลับมาแล้วทำเลย ดีไม่ดีก็ค่อยเรียนรู้กันไป ขอให้มั่นใจ ทำให้ดู ชูให้เห็น ทีมงานสำคัญที่สุด เราต้องเชิดชูคนที่มีความสำคัญ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน

สินีนฏ ตูทานนท์ ประธานแหล่งเรียนรู้สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด หมู่ 2

26

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด หมู่ 2 ต้องอยู่บนฐานความซื่อสัตย์ ที่จะอยู่ร่วมกันได้

“สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด หมู่ 2” เป็นหนึ่งในเมล็ดพันธุ์ของ “กองทุนหมู่บ้าน” ที่รัฐบาลยุคทักษิณ ชินวัตร โปรยหว่านเอาไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้ว (ปี 2544 - 2545) ที่ผ่านมามีหลายกองทุนเจ๊งไม่เป็นท่า จากหลากหลายเหตุผล ทั้งทุจริตภายในเอง บริหารโครงการไม่เป็น ชาวบ้านกุม่าแล้วชักดาบ เพราะเข้าใจว่าเป็นเงินฟรี รัฐแบ่งมาให้ ไม่เข้าใจระบบบริหารกองทุนหมุนเวียน

เฉพาะใน อำเภองาว จังหวัดลำปาง เอง มีกองทุนหมู่บ้านทั้งหมด 80 โครงการ หลายกองทุนล่องหน จนป่านนี้คณะกรรมการติดตามเครือข่าย ก็ยังตามเรื่องอยู่ ขณะที่ “สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด หมู่ 2” เป็นเพียงไม่กี่สถาบันการเงินที่เลี้ยงตัวเองได้ มีความเป็นสถาบันทางการเงินเต็มร้อย เมื่อเทียบกับอีก 5 หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน แต่... “สินีนาง ตูทานนท์” ในวัย 62 ปี ประธานแหล่งเรียนรู้สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด หมู่ 2 บอกว่ายังไม่ประทับใจกับความสำเร็จที่ได้ เพราะยังขาดความเป็นระบบระเบียบ หลายอย่าง ก็บริหารกันไปแบบชาวบ้าน ๆ โชคดีที่สถาบันการเงินแห่งนี้ มาไกลกว่าที่คิด

“สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด หมู่ 2” จัดทะเบียนเป็นสถาบัน ปีเดียวกัน กับที่เกิดกองทุนหมู่บ้าน จากการที่จังหวัดลำปาง มาเชิญชวนให้ทุกหมู่บ้าน ที่มีความพร้อม มาจดทะเบียนนิติบุคคล เป็นสถาบันการเงินโดยประธานคนแรก

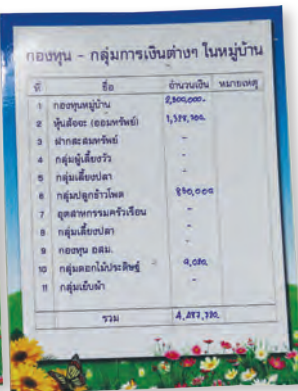

ที่ก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชนบ้านหวดคือ “นายวิรัตน์ดี บุญหนัก” ส่วนตัวเธอ มารับช่วงต่อเป็นประธานคนที่ 3 ในปี 2555 ต่อจาก “นายวันชัย หงษ์แก้ว” ประธานคนที่ 2 ที่เสียชีวิตไปแล้ว

“เรามีสมาชิกในหมู่บ้านเล็กๆ 600 - 700 คน แต่กู้จริงๆ 100 คน ที่เหลือ เน้นออมเงิน กินปันผล เมื่อก่อนให้กู้ทำทุนไม่เกิน 20,000 บาท แต่ปัจจุบัน ไม่เกิน 70,000 บาท ใช้คืนภายใน 1 ปี คืนเป็นก้อน ดอกเบี้ยเหมือนกัน ทั่วประเทศคือร้อยละ 6”

สถาบันการเงินชุมชนบ้านหวด มีกองทุนแบ่งเป็น 3 บัญชีคือ

1. บัญชีที่รัฐบาลให้การสนับสนุน 2 ล้านบาท

2. บัญชีเปิดวงเงินเครดิตกับธนาคาร ธกส. 2 ล้านบาท โดยธนาคาร
เอาคณะกรรมการกองทุนเป็นตัวประกัน ธกส. ปล่อยกู้ ดอกเบี้ยร้อยละ 7
สถาบันเอามาปล่อยต่อร้อยละ 8 เป็นค่าบริหารจัดการกองทุน

3. บัญชีเงินสัจจะออมทรัพย์ 1 ล้านบาท โดยเปิดให้บรรดาสมาชิก
ออมเงินขั้นต่ำ เดือนละ 50 บาท สูงสุดไม่เกิน 1,000 บาท เพื่อป้องกันเศรษฐกิจ
ในหมู่บ้าน ย้ายเงินจากธนาคารมาฝากสถาบัน เพื่อกินส่วนต่างดอกเบี้ย
โดยสถาบันมีผลประโยชน์ให้ร้อยละ 3

“ตั้งแต่ทำมาบ้านผลได้ทุกปี ตามยอดเงินที่สมาชิกฝาก เราไม่รับสมาชิกนอกหมู่บ้าน ป้องกันหนี้สูญ ส่วนคนที่ไม่ใช่หนี้ เราก็เรียกมาประเมินปรนอมอีกทางออกหนึ่งคือตั้งกองทุนฌาปนกิจ เพื่อจะได้หักส่วนนี้เอาไว้ใช้หนี้”

กองทุนฌาปนกิจเป็นข้อบังคับที่ทางอำเภอ ให้ทุกหมู่บ้านรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เฉพาะที่บ้านหาวดมีเครือข่าย 6 หมู่บ้าน ก่อตั้งขึ้นในปี 2559 มีจำนวนสมาชิก 700 คน และมีคณะกรรมการฌาปนกิจของตำบล เก็บค่าสมาชิกคนละ 200 บาท ถ้าสมาชิกบ้านไหนเสียชีวิต จะได้ค่าฌาปนกิจหัวละ 100 บาท เท่ากับเงิน 70,000 บาท เหมือนเรียไรใส่ซองงานศพ จากนั้นสมาชิกต้องสมทบเงินเพิ่มเข้ากองทุนอีกหัวละ 100 บาท ถ้าเดือนไหนตายกันหลายคน ก็จ่ายกันหลายร้อย ตั้งแต่ตั้งกองทุนมามีตายมากที่สุด 2 ราย แต่จากนี้ไปจำนวนคนตายอาจเพิ่มสูงขึ้นเพราะแก่มากแล้ว สิ้นอายุขัยเงินที่ได้จากค่าทำศพ 70,000 บาท สถาบันจะเอามาหักหนี้ก่อน และจ่ายส่วนต่างให้กับครอบครัวไป

สถาบันการเงินชุมชนบ้านหาวด เปิดทำการทุกวันอาทิตย์ที่ 2 ของเดือน เวลา 9.00 น. - 12.00 น. มีคณะกรรมการดูแล 11 คน คนมากู้ต้องงุมมือ คนค้าประกันมาด้วย 2 คน

30

บ้านหาวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

สถาบันแห่งนี้เข้าร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้กับ สสส. ในปี 2562 สนิ่นาฏ บอกว่า ทำให้เราได้พัฒนา สร้างความรู้ ความเข้าใจของสถาบันฯ ให้ชาวบ้าน เข้ามาเป็นสมาชิก ได้รู้จักการออมเงิน และสิ่งสำคัญคือความซื่อสัตย์ที่ทำให้ สถาบันอยู่รอดปลอดภัยมาได้ทุกวันนี้

ข้อคิดสำหรับคนที่สนใจอยากมาดูงาน เธอบอกง่าย ๆ ว่า ถ้าต้องหอบเงิน 50 บาท ไปฝากธนาคาร ต้องเดินทางไกล 10 กิโลเมตร แวะมาฝากที่ สถาบันการเงินของหมู่บ้านเถอะ สิ้นปีได้เงินกินขนม 3% เยอะกว่าธนาคารที่ ให้แค่ 25 สตางค์

สถาบันการเงินชุมชนจะมั่นคงได้ ทุกคนต้องอยู่บนฐานความซื่อสัตย์ ถึงจะอยู่ร่วมกันได้

มานิต รัตนธนากร
ประธานแหล่งเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุ
และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหวด

โรงเรียนผู้สูงอายุ

สร้างเสริมสุขภาพ ลดปัญหาบาตั่วตาย

นับวันปัญหาผู้สูงอายุอยู่บ้านลำพังคนเดียว หรือถูกรบกวนครว้ทั้งไว้ให้อยู่คนเดียว ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลความจำเป็นอะไรก็ตาม กำลังเพิ่มสูงขึ้น “มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย” (มส.ผส.) บอกว่า ปี 2565 นี้ ไทยก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ และอีก 9 ปีข้างหน้า ในปี 2574 จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินกว่า 28% ของประชากรทั้งประเทศ

ตำบลบ้านหวดเองก็เป็นพื้นที่ที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่กว่า 600 คน หรือคิดเป็น 16% ของประชากรในพื้นที่ และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเป็น 20% ในอีก 5 ปีข้างหน้า

มานิต รัตนธนากร ประธานแหล่งเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุ และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) บอกว่า สภาพปัญหาของผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านหวดส่วนใหญ่คืออยู่คนเดียว สุขภาพทรุดโทรม ปวดเมื่อยเนื้อตัว หลายคนมารักษาไดโคลฟีแนค (Diclofenac) ที่ช่วยบรรเทาอาการปวดบวมจากการอักเสบ ปวดตามข้อ และไขข้อกระดูกหลายสิบราย บ่นอยากฆ่าตัวตายเพราะปัญหาสุขภาพ ที่ผ่านมามีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่ตัดสินใจจบชีวิต เพื่อหนีปัญหาโรครุมเร้านี้

จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ “คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล” มีสมาชิกจำนวน 20 คน หยิบยกปัญหาการฆ่าตัวตายในผู้สูงอายุเอามาแก้ไขอย่างจริงจัง และบรรจุเป็นหนึ่งในประเด็นการขับเคลื่อนของตำบลที่มีงบประมาณรองรับ

“ถ้าตำบลเราไม่มีโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุมาสนับสนุนเรื่องนี้ ต่อไป
จะเกิดปัญหามากกว่านี้”

บ้านหวดไปต่อเชื่อมเป็นเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ภาคเหนือ
มีคณะกรรมการไปศึกษาเรียนรู้ แนวทางการดำเนินงานและรูปแบบ
การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตผู้สูงอายุใน 4 มิติ คือ มิติสุขภาพ มิติสังคม
มิติเศรษฐกิจ และมิติสภาพแวดล้อม โดยเข้าร่วมเครือข่ายในปี 2556 และ
จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ ในปี 2557 - 2558

“เราทำแบบเล็กๆ ง่ายไปหายาก พยายามเรียนรู้ว่าจะต้องทำยังไง
เรียนรู้จากความผิดพลาด เรามีชมรมผู้สูงอายุ มีคณะกรรมการที่ร่วมชมรม
5 คน เอามาเป็นนักเรียน มาเรียนรู้ทดลองในหลักสูตรที่คิดขึ้นมา ลองดูว่า
จะทำได้ไหม ปีแรกที่ทำ เน้นวิชาการ เน้นสุขภาพ เอาหมอ เอาอนามัย
มาให้ความรู้ มีคนมาร่วมงานถึง 30-40 คน อยู่ๆ ไปก็เริ่มหาย”

เขาก็กุ๊กต้องแกล่เกม เอากิจกรรมสนทนาการ มีเพื่อน มีรำเข้ามา
สร้างความบันเทิง ต้องเอาสนทนาการนำ แล้วตามด้วยความรู้วิชาการ
พอปรับหลักสูตร เน้นวิชาการน้อยลง ผู้สูงอายุก็เฮโลกันเข้ามาเรียนใหม่
แถมไม่ได้มาคนเดียว แต่จูงลูกจูงหลานมาด้วย

โรงเรียนผู้สูงอายุนบ้านหวด จะเรียนทุกวันพฤหัสบดีที่ 2 และที่ 4
ของเดือน แล้วในช่วงเย็นของทุกวันก็จะมารวมตัวกัน ทำกิจกรรม
ออกกำลังกายที่ลานสร้างสุขประจำหมู่บ้าน

ปีที่ 2 ของโครงการ ได้ครูที่เกษียณแล้วมาช่วยงาน มาวางระบบ
การเรียนการสอน มีการเข้าแถวเคารพธงชาติ จำนวนนักเรียนสูงวัย
ก็เพิ่มขึ้นเป็น 30 - 40 คน พอเข้าสู่ปี 2563 - 2564 มีนักเรียนสูงอายุมารวม
120 คน จาก 6 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลบ้านหวด

“ช่วงนั้นยังไม่มีโควิดระบาด ทุกคนก็สนุกกับการเรียนสนทนาการความรู้
ด้านสุขภาพ พอพักเที่ยงก็แคะข้าวหอมมากินกัน ก่อนกินข้าวก็สอนโภชนาการ

พอมิงบประมาณเหลือ ก็จัดกิจกรรมนอกสถานที่ พาไปทัวร์ 9 วัด สำหรับกลุ่มนักเรียนสูงวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์โดยเอาคะแนนความตั้งใจเรียนมาเป็นแต้มพาไปเที่ยว ก็ได้รับความสนใจอย่างคึกคัก”

พอกกลางปี 2564 ช่วงที่โควิดกลับมาระบาดหนัก ๆ โรงเรียนผู้สูงอายุก็เลยพับยาวไปจนถึงปัจจุบัน เพราะรวมกลุ่มกันไม่ได้ แถมยังเป็นกลุ่มเสี่ยงเสียอีก

แหล่งเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้เกิดการมีสุขภาพดีในหมู่ผู้สูงอายุ ไม่มีรายงานผู้สูงอายุฆ่าตัวตายอีกเลย มีแต่เสียชีวิตตามธรรมชาติ ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวลดลง เพิ่มพูนภาวะผู้นำผู้สูงอายุมากขึ้น

“ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีศักยภาพ ถ้าเราได้สืบค้นดึงขึ้นมา เป็นการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้คนในพื้นที่ วัยนี้เป็นวัยแห่งความเสื่อมสภาพทางร่างกาย เราจะทำอย่างไรให้ความเสื่อมที่มีชะลอลง สร้างเสริมสุขภาพเขา โดยทุกชุมชนต้องร่วมด้วยช่วยกัน สร้างเสริมสุขภาพที่ดีร่วมกัน”

มานิต รัตนธนากร
ประธานแหล่งเรียนรู้เครือข่ายคนลดเหล้า
และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหวด

เครือข่ายคนลดเหล้า

ลดเหล้า ลดโรค

หนึ่งในโรคยอดฮิตอย่าง ความดัน และเบาหวาน มาจากพฤติกรรมชอบกินหวาน มัน เค็ม และอีกสาเหตุที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ มาจากพฤติกรรมกินดื่ม ไม่มีเว้นวันพระวันโกน

มานิต รัตนธนากร ประธานแหล่งเรียนรู้เครือข่ายคนลดเหล้า และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหวด ในวัย 48 ปี บอกว่า ชาวบ้านในพื้นที่บ้านหวดส่วนใหญ่ มีปัญหาเรื่องความดันกับเบาหวาน จากพฤติกรรมการกิน และพฤติกรรมการใช้ชีวิตติดสังสรรค์กินของทอด แก้วเหล้าตลอด เขาก็เลยเกิดความคิดว่า ถ้าลดเรื่องกินดื่มลงไปได้ น่าจะมีผลโดยตรงต่อการรักษาโรค ลดภาระบุคลากรทางการแพทย์ที่มีอยู่จำกัด

พอคิดได้เขาก็ลงมือทำเลย ไปสืบค้นวิธีการลดละเลิกเหล้า โดยเริ่มจากลดเหล้าในงานศพ พยายามสร้างเครือข่าย “แสนผลญา” หรือ ฆะพญา ซึ่งมีความหมายว่า การรวมเอาปัญญา ความรู้ ความฉลาด ที่มีอยู่นับแสน มีมากมายกายกอง มาเป็นประเด็นขับเคลื่อนลดละเลิกเหล้า โดยได้ทุนจาก สสส. สนับสนุน ด้วยการเอาวิดีโอของ สสส. ไปฉายในงานศพ ตีแสงหน้ากันไปเลย ว่า งานศพไม่ใช่งานรื่นเริง แถมยังสิ้นเปลืองเงินเจ้าภาพอีกด้วย เขาพยายามไปพูดคุยกับชาวบ้าน พยายามสื่อสารให้เห็นภาพรวม และมองประโยชน์ของการลดละเลิก

แต่ก็ยังมีคำครหาจากคนขี้เหล้า ลอยมาให้ได้ยินบ่อย ๆ ว่า “งานศพนี้ ขี้เหนียว ไม่เลี้ยงเหล้า” ในฐานะเครือข่ายคนลดเหล้า ก็ต้องเอาปัญหามาแก้ทีละเปลาะ ขยับเปิดเวทีแลกเปลี่ยน พัฒนาหมู่บ้านนาร่อง จากหมู่บ้านหนึ่ง ไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่งจนครบ

“นายก อบต. มีแนวคิดที่ควรต่อยอด โดยเข้าร่วมกับ สสส. ที่มีประเด็นขับเคลื่อนเรื่องเหล้า เรื่องบุหรี่เหมือนกัน ไปสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายอื่น ๆ”

เครือข่ายคนลดเหล้า ลงทุนไปศึกษาบทเรียนจาก เครือข่าย อบต. ร่องเคาะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดลพบุรี ฝั่งตัวไปเรียนรู้ 1 อาทิตย์ เพื่อเอาประเด็นการขับเคลื่อน บวกกับสรุปบทเรียน สสส. มาพัฒนา หาคนต้นแบบ สร้างสิ่งแวดล้อมงดเหล้า หานวัตกรรมใหม่ ๆ หาแนวทางขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ สุดท้ายสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง

“เรามาส่งเสริมอันแรกคือ ขับเคลื่อนเรื่องจดเหล่าเข้าพรรษา ซึ่งคนในชุมชนทำอยู่แล้ว และ สสส. ก็ทำอยู่แล้ว เครือข่ายคนลดเหล้าเริ่มต้นในปี 2558 - 2559 ขับเคลื่อนไปพร้อมกับลดเหล้าในงานศพ สร้างความเข้มแข็งในเครือข่ายหมู่บ้าน แรก ๆ ใช้วิธีลงลัทยาบรรณ เวลา 3 เดือน จะเลิกดื่มไปเลย คนเข้าร่วมไม่เยอะ หมู่บ้านละ 20 คน พอผ่านไป 3-6 เดือน ก็สรุปโครงการผลที่ได้คือ คนที่อยากร่วม น่าจะมีกระบวนการให้เลือก เพราะมีงานสังคมเลี้ยงไม่ได้ มีแนวทางไหนลดการดื่มลงบ้าง ปีแรก ๆ ก็เลยมีข้อเสนอจากคนที่อยากเข้าร่วม คือ อาจเลิกวันพระ วันเกิด หรือทุกวันพฤหัสบดี จะไม่ดื่ม”

เวลาทำก็ต้องมีเสียงชื่นชม เครือข่ายแห่งนี้ก็มีเวทีเชิดชูบุคคลต้นแบบ ออกเป็นใบประกาศเกียรติคุณ ท็อปฟอร์มสูงสุดคือ เลิกเหล้าตลอดชีวิต มีเข็มมอบให้ สร้างขวัญกำลังใจ เชิญคนดังในจังหวัด อย่างนายอำเภอมาเป็นคนมอบ เพื่อเป็นเกียรติประวัติทั้งหมู่บ้านจากคนเคยขี้เมาก็ขึ้นอาสาสมัครร่วมโครงการ เป็นวิทยากรถ่ายทอด โดยหมู่บ้านที่ขับเคลื่อนครั้งแรกคือ หมู่บ้านร่องดำ หมู่ 1 ปัจจุบันได้รับเลือกเป็นศูนย์เรียนรู้ของเครือข่ายภาคเหนือ

เครือข่ายคนลดเหล้า พัฒนาเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ในปี 2562 หลังจากนั้นมาการขับเคลื่อนก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ มีคนเลิกเหล้าตลอดชีวิตในปี 2564 รวม 20 คน เลิกเหล้าเข้าพรรษา เลิกได้หมู่บ้านละ 50 คน ลดเหล้างานศพ ทั้ง 6 หมู่บ้านเข้าร่วมโครงการหมด 300 คน ตอนนี้งานศพใน อบต.บ้านหวด ไม่มีเหล้าแล้ว

ความสำเร็จของ
โครงการลดเหล้าในชุมชน
บ้านหวด อย่างน้อย ๆ ได้สร้าง
การรับรู้ให้กับคนในชุมชน
เห็นได้ชัดคือ ความสงบในพื้นที่
การทะเลาะเบาะแว้งลดลง
อุบัติเหตุเส้นทางหลักในหมู่บ้าน
ลดลง มอเตอร์ไซด์เมาแล้วล้ม

ลดลง และประเด็นการลดเหล้ากำลังขับเคลื่อนไปสู่นโยบายสาธารณะของ
หมู่บ้าน

ข้อคิดคำคมสำหรับคนที่สนใจงาน “เรื่องเหล้า เรื่องบุหรี่ อยู่คู่
สังคมไทย ถ้าเราไม่ได้เริ่มต้น มันก็ไม่มีวันถึงจุดสิ้นสุด อย่างน้อยเราก็ได้
เริ่มต้นสิ่งดี ๆ ไว้ให้กับสังคม ได้อยู่ชั่วลูกชั่วหลาน ทำดีไว้ให้ลูก ทำถูกไว้
ให้หลาน”

จงบไกร โกลาวัลย์
ผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านหวด หมู่ 2
และประธานแหล่งเรียนรู้ธนาคารน้ำใต้ดิน

44

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ธนาคารน้ำใต้ดิน

ที่ดินจะเกิดประโยชน์ต้องมีแหล่งน้ำ

“ทรัพยากรในดิน สินในน้ำ” เราจะทำให้ดินมีสินทรัพย์ต่อเนื่องได้ ต้องมีน้ำทำอันอุดม “ธนาคารน้ำใต้ดิน” จึงเป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจของการทำเกษตรนอกฤดูกาล

จงไกร โกลาวัลย์ ผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านหวด หมู่ 2 และประธานแหล่งเรียนรู้ธนาคารน้ำใต้ดิน เล่าว่า ธนาคารน้ำใต้ดินคือการกักเก็บน้ำด้วยการขุดหลุม เอาไผ่ชำยามหน้าแล้ง หรือนอกฤดูฝน เปรียบเหมือนการเปิดบัญชีน้ำออมทรัพย์ไว้กับธนาคาร พอถึงเวลาปลูกพืชผลรอบใหม่ ก็จะมีน้ำเก็บไว้ใช้ได้ตลอดปี ไม่ต้องรอเทวดาฟ้าฝน

จุดเริ่มต้นของธนาคารน้ำใต้ดิน มาจากความพยายามที่จะแก้ปัญหาน้ำท่วมขังบริเวณวัดตอนแก้ว และพื้นที่ตลาดชุมชนของ อบต.บ้านหวด ในปี 2560 โดยหาวิธีให้น้ำไหลลงดิน และเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ได้ นายค อบต. จึงแนะนำลูกบ้านที่สนใจ เอาไปประยุกต์ใช้กับที่ดินของตัวเอง

จงไกรจึงทดลองนำมาปรับใช้กับพื้นที่ลาดชันในสวนต้นสักของตนเอง และลงมือทำอย่างจริงจัง ในปี 2563 ด้วยการขุดหลุมธนาคารน้ำใต้ดิน เพื่อกักเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาในระดับผิวดินช่วงฤดูฝน ชักน้ำในดินเก็บไว้ชะลอความแห้งแล้ง เพิ่มความชุ่มชื้นในดินยาวไปอีก 2-3 เดือน

“พอเข้าเดือนพฤศจิกายนจะเริ่มแล้งแล้ว ยาวไปถึงธันวาคม มกราคม กุมภาพันธ์ถัดไป แต่พอเรามีหลุมธนาคารน้ำใต้ดิน ก็จะสามารถรักษาความชุ่มชื้นเก็บไว้ในดินต่อเนื่อง”

ความแตกต่างระหว่าง หลุมธนาคารน้ำใต้ดิน กับการขุดบ่อขุดสระ คือ ธนาคารน้ำใต้ดินเป็นวิธีการสร้างหลุม เพื่อเติมระบบน้ำใต้ผืนดินให้อุดมสมบูรณ์ ขณะที่การขุดบ่อขุดสระกว้าง ๆ เป็นการจัดเก็บน้ำแบบเปิด

แหล่งเรียนรู้ธนาคารน้ำใต้ดิน บ้านหวด หมู่ 2 จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ ในปี 2563 ปัจจุบันมีสมาชิก 7-8 คน ที่ทำอย่างจริงจังและเป็นชาลุย

ชาวบ้านส่วนใหญ่ของตำบลบ้านหวด จะมีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าวเหนียวและเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก โดยข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จะปลูกรอบเดียว ตั้งแต่เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม แต่ภายหลังจากที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เข้ามา สนับสนุนโครงการชุดบ่อให้กับเกษตรกรในพื้นที่ตำบลบ้านหวด ปัจจุบัน ตำบลแห่งนี้ มีสระเก็บน้ำขนาด 24 เมตร ลึก 3 เมตร จำนวน 60 บ่อ เอาไว้ใช้ สำหรับการปลูกถั่วลิสง ปลูกกระเทียมพันธุ์พื้นเมือง หรือพืชสวนที่ใช้น้ำ ไม่มาก ช่วยแก้ปัญหาให้ชาวบ้านได้มีงานทำในช่วงหน้าแล้ง หรือนอกฤดูน้ำหลาก ถือเป็นอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้ให้ครอบครัว

ก่อนหน้านี้ที่ภาครัฐจะเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับธนาคารน้ำใต้ดิน และสนับสนุนฯ โครงการชุดบ่อหลังการเก็บเกี่ยวพืชผลปีละครั้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเข้าป่าชุมชน ป่าธรรมชาติและป่าสงวน ไปหาของป่า เนื่องจากทำอะไรกับที่ดินไม่ได้ เพราะมันขาดน้ำ แต่เมื่อน้ำทำอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยก็จะปักหลักทำการเกษตรเป็นหลัก และมีรายได้พอเลี้ยงตัวได้อย่างสบายตลอดทั้งปี

ความภาคภูมิใจที่ได้จากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ธนาคารน้ำใต้ดิน จึงเกรบอกว่า ได้ส่งเสริมชาวบ้านขยายโอกาสการทำกิน มีอาชีพเสริม ไม่ต้องออกไปทำงานไกล ๆ พื้นที่ต่างเมือง ครอบครัวก็ได้อยู่กันพร้อมหน้า พร้อมตา ลูกหลานก็อบอุ่น

เขาฝากข้อคิดน่าสนใจว่า น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำการเกษตร ถ้าที่ไหนไม่มีแหล่งน้ำ ที่นั่นก็ทำอะไรไม่ได้ ได้แค่ฤดูเดียวคือช่วงฤดูฝน ดังนั้นที่ดินจะก่อเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ได้อย่างไร จึงต้องมีแหล่งน้ำ

ธนาคารน้ำใต้ดินจึงเป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจของการทำเกษตรนอกฤดูกาล

จันทร์ ศรีเทพ
ประธานแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านร่องดำ

50

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ป่าชุมชนบ้านร่องต้า

เพราะชีวิตฝากไว้กับพื้นป่า

พื้นที่กว่า 678 ไร่ ของบ้านร่องต้า อยู่ติดกับแนวป่าชุมชน ระยะห่างจากรั้วบ้านเพียง 50 เมตร **จันทร์ ศรีเทพ ประธานแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านร่องต้า** ในวัย 59 ปี บอกว่า คนที่อยู่ชนบท ชีวิตต้องฝากไว้กับป่า ถ้าป่าถูกทำลายเมื่อใด ลมหายใจของชุมชนก็สิ้นสุดลงเมื่อนั้น

กว่าจะมาเป็นป่าชุมชนอันเขียวชอุ่ม ให้ชาวบ้านเข้ามาเก็บของป่าหากินได้ สัตว์น้อยใหญ่มีบ้านให้พักพิง ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย แต่ก็ไม่ใช่เรื่องยาก ถ้าคนในชุมชนทุ่มเทแรงกายแรงใจ รักษาป่าสุดชีวิต

“ประมาณปี 2530-2536 มีขบวนการตัดไม้เถื่อนในพื้นที่ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง คนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้สัก พอไม้สักหมด ก็หันไปหาอาชีพอ่านหนังสือ พอทำอ่านเท่านั้นแหละ ต้นไม้น้อยใหญ่ทุกต้นถูกโค่นเป็นหน้ากลองจนชาวบ้านในพื้นที่เดือดร้อน”

จากพื้นที่ “ป่าอุดมสมบูรณ์” ทั้งอาหารและน้ำ กลายมาเป็น “ป่าลำเค็ญ แร้นแค้น” ผู้คนอดอยาก สัตว์ป่าล้มตายเป็นเบือ

ชาวบ้านก็เลยมาคุยกันว่าจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ก็ตกลงกันว่าเอาเสาไปปัก กันเป็นพื้นที่ป่าบริเวณเหนือหมู่บ้าน เอาผ้าเหลืองไปผูกไว้ แล้วประกาศเป็นป่าชุมชน ให้ชาวบ้านช่วยกันฟื้นฟู

“ป่าชุมชนบ้านร่องต้า เราจะไม่เน้นการปลูก จะปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ เหมือนกับที่พ่อหลวง ร.9 ของเราบอกว่าถ้าหากเราจะฟื้นฟูป่า เราก็ไม่จำเป็นต้องปลูก แค่อป้องกันอย่าปล่อยให้คนเข้าไปทำลาย ใช้เวลาเพียง 3-4 ปี ป่าก็จะรักษาตัวเองได้แล้ว”

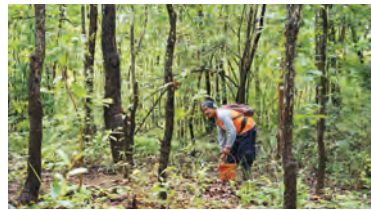

จันทร์บอกว่า ทุกวันนี้เวลาเดินเข้าป่า แทบจะมองไม่ค่อยเห็นแสง ตกกระทบถึงพื้นแล้ว เพราะมันทึบไปหมด แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ที่คืนกลับมาอีกครั้ง

แหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านร่องดำ พัฒนาตัวเองจาก กลุ่มป่าชุมชน บ้านร่องดำ ในปี พ.ศ. 2536 ศึกษาเรียนรู้เรื่อยมาจนสามารถยกระดับมาเป็น แหล่งเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ในราวปี 2551 - 2552 มีชาวบ้านเป็นสมาชิก ทุกครัวเรือน 136 ครัวเรือน หรือคิดเป็นประชากร 450 คน

ป่าชุมชนบ้านร่องดำ แบ่งพื้นที่เป็น 2 โซน คือ โซน A จำนวน 678 ไร่ เป็นโซนที่ติดกับหมู่บ้าน มีระยะห่างเพียง 50 เมตร เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และ แหล่งอาหารที่สำคัญ จึงได้รับการดูแลเป็นพิเศษ และ โซน B จำนวน 500 ไร่ เป็นพื้นที่ห่างไกลออกไป มีระยะห่างจากหมู่บ้าน 4 กิโลเมตร อยู่ระหว่าง ตำบลบ้านหวด กับตำบลบ้านโป่ง การดูแลจะไม่เข้มงวด แต่ก็ยังสงวนเป็นพื้นที่ ป่าชุมชนที่ปลอดภัยครบถ้วน

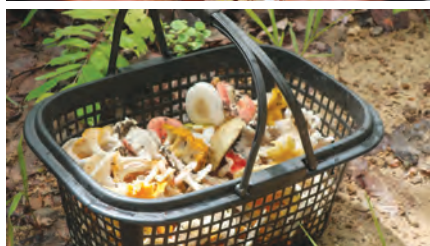
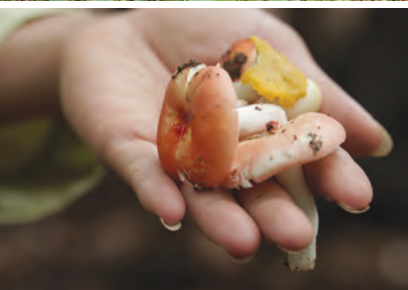
“ช่วงที่เกิดไฟป่า ถ้าเป็นโซน A เราจะไม่ปล่อยให้ไหม้โดยเด็ดขาด แต่ถ้าเป็นโซน B ก็มีบ้างที่ปล่อยให้ไหม้ตามธรรมชาติ”

ลักษณะทางกายภาพของป่าชุมชนบ้านร่องต้า จะเป็นป่าเบญจพรรณ มีไม้เศรษฐกิจที่สำคัญคือ ไม้สัก ไม้ประดู่ และไม้แดง มีพรรณไม้นานาพันธุ์ 170-180 ชนิด เป็นแหล่งรวมสัตว์ป่าหายาก อย่างเช่น นกยูง ไก่ป่า หมูป่า กระต่ายป่า

“เมื่อก่อนตอนผมเป็นเด็กไม่เคยเห็นนกยูงในป่านะ แต่ตอนนั้นนกยูงก็มาอาศัยอยู่ พอฤดูหนาวจะลงมากินน้ำที่สระของป่าชุมชนบ้าง ของชาวบ้านบ้าง มีสัตว์หลายชนิดที่เคยหนีไปอยู่ที่นี่ก็กลับมาอาศัยอยู่ในป่าชุมชนที่ป่านั้นรักก็จบจนกลายเป็นป่าสมบูรณ์แล้ว”

ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านร่องต้ากลายเป็นอีกแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ที่สถานศึกษา และหน่วยราชการ ทั้งในและต่างประเทศ เช่น อเมริกา อินเดีย จีน สวีเดน บังกลาเทศ เวียดนาม และกัมพูชา ต่างแวะเวียนมาเยี่ยมชมไม่ขาดสาย สร้างความภูมิใจให้กับชาวบ้านทุกคนในพื้นที่

จันทร์บอกว่า สิ่งที่เขาต่างชาติทั้งก็คือ ป่าที่ถูกทำลายจนไม่เหลือซากแล้ว ทำอย่างไรถึงฟื้นฟูให้กลับมาเป็นป่าได้อย่างรวดเร็ว

หัวใจความสำเร็จของการพลิกฟื้นป่าชุมชนให้กลับมาแข็งแรง คือ การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เน้นการสื่อสารรอบด้าน ชี้ให้เห็นถึงโทษของการใช้ชีวิตที่ไม่มีป่า จนชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญ และมองเลยออกไปจากประโยชน์ส่วนตน

“ปัจจุบันนี้ป่าบ้านผมแค่หินก้อนเดียวถ้ามีคนเอาออกไปชาวบ้าน เขาจะแจ้งมาทันที” เขาเล่า

ถึงจะดูเหมือนกับว่า แค่หินก้อนเดียว ป่าชุมชนบ้านร่องดำก็ยังงอกสุดขีด แต่ในความเป็นจริง ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นป่าแห่งความใจกว้างเอามาก ๆ เพราะชาวบ้านกว่าครึ่งของ อำเภองาว สามารถข้ามพื้นที่มาเก็บเห็ด เอาไปขายหรือทำกินก็ได้ “แต่อะไรที่มันเกินเลยไปจากเห็ด อย่างเช่น ไม้หวงห้าม เราจะไม่นอนุญาติให้เอาออกไปโดยเด็ดขาด”

อำเภองาว ขึ้นชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุกทำลายป่ามากที่สุดของ จังหวัดลำปาง การใช้कुศโลบายพูดคุย ชี้ให้เห็นประโยชน์ที่เกิดจากป่าที่มีมากมาย ทำให้ปัญหานี้ค่อย ๆ ลดลง ทุกวันนี้ชาวบ้านร้านถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง และที่ไกลออกไป ต่างใช้ชีวิตอยู่กับอากาศดี ดินดี น้ำดี ไม่ต้องเสียเงินค่าหยูกยาจากปัญหาหมอกควันจากไฟป่า

“ถ้าเราไม่ลุกขึ้นมาต่อสู้กับการตัดไม้ทำลายป่า มันก็จะมีผลกระทบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่อยู่ในชนบท ที่ชีวิตต้องฝากไว้กับป่า การที่เราฟื้นฟูป่า นอกจากจะได้ป่ากลับคืนมาแล้ว ชาวบ้านก็จะมีอาชีพเสริม มีรายได้ อากาศดี สุขภาพดี แล้วก็ป่าก็จะเป็นแม่เหล็กช่วยชาวบ้านสร้างรายได้ จากกลุ่มคนที่แวะเวียนมาดูงาน”

เพราะทุกชีวิตฝากไว้กับผืนป่า และอนาคตของผืนป่า ก็ฝากไว้กับทุกชีวิต...

ประดิษฐ์ นันทดา ประธานแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่
ตำบลบ้านหวด จังหวัดลำปาง

เกษตรทฤษฎีใหม่

คุ้มยิ่งกว่าคุ้ม

จากเกษตรกรที่มีหนี้สินรุงรัง ปลุกพืชผลแล้วมีแต่ปัญหา เมื่อ “สำนักงาน ส.ป.ก.” ส่งเขาไปอบรม “เกษตรทฤษฎีใหม่” ที่ชุมชนต้นน้ำ (ชตน.) จังหวัดน่าน ในปี 2560 นับจากวันนั้นจนถึงวันนี้ ฐานะความเป็นอยู่ของเขาก็ดีขึ้นดีคืนและชัยภูมิจากเกษตรกรชาวบ้าน มาเป็นประธานแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ อย่างภาคภูมิใจ

ประดิษฐ์ นันทดา ประธานแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ตำบลบ้านหวด จังหวัดลำปาง ในวัย 65 ปี บอกว่า แนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ ตอบโจทย์คนทำงานได้อย่างคุ้มค่าจริง ๆ แต่กว่าจะเก็บเกี่ยวดอกผลอย่างคุ้มค่าและยั่งยืนได้ จะต้องเป็นคนขยัน มุ่งมั่น มานะ และอดทนถึงขีดสุด เพราะต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะเห็นผล

เกษตรทฤษฎีใหม่คืออะไร? คือการบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตรตามแนวพระราชดำริแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงคิดค้น/วิจัยเกษตรทฤษฎีใหม่มาตั้งแต่ปี 2532 ในพื้นที่ส่วนพระองค์ขนาด 16 ไร่ 2 งาน 23 ตารางวา ที่ตำบลห้วยบง อำเภอนี้เมือง จังหวัดสระบุรี และทรงเผยแพร่ตั้งแต่ปี 2537 เพื่อแก้ไขปัญหาเกษตรกรในเขตแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการเกษตร โดยเฉพาะการเกษตรที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งมีความเสี่ยงสูงในการขาดแคลนน้ำกรณีฝนทิ้งช่วง และปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอในการเพาะปลูก

เป็นทฤษฎีแห่งการบริหารจัดการ ดิน ที่ดิน น้ำ และเวลา ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย ที่มีที่ดินจำนวนน้อย สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีความมั่นคงด้านอาหารคือ มีข้าว มีพืชผัก และอาหารโปรตีนจากการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ปลา เป็นต้น ไร่บริเวณนี้ได้ตลอดทั้งปี มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและทรัพยากรที่มี ตั้งแต่การทำการเกษตรแบบพอเพียง เพื่อการเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัว ไปจนถึงการพัฒนาการเกษตรแบบประณีต สามารถให้ผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจที่สูงมากขึ้น

ด้วยนิยามของเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เขาฝ่าฝืนมาแล้วทุกด้าน จนสามารถมายืนอยู่ในจุดที่เรียกว่ามีความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

ก่อนจะมาเป็นประธานแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ เขาก็เป็นเกษตรกรชาวบ้านธรรมดา ๆ ทำไร่นาสวนผสมผสาน ปลูกไม้ผลหลัก ๆ ได้แก่ มะม่วงโชคอนันต์ ลำไย มะขามเปรี้ยวยักษ์พันธุ์ไทรโยค มะพร้าวน้ำหอม

และไผ่ชางหม่น โดยเน้นขายกิ่งพันธุ์มากกว่าผลผลิตบนพื้นที่ขนาด 56 ไร่
 ในส่วนของการเลี้ยงสัตว์หลัก ๆ ได้แก่ บ่อปลานิลหม่น เลี้ยงกบ เลี้ยงปลาตุ๊ก
 เอาไว้เป็นอาหาร

ถึงจุดหนึ่งเมื่อทักษะวิชาชีพสุกงอม เขาก็ได้รับการสนับสนุนให้ขึ้นมา
 เป็นประธานแหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ในปี 2556-2557 เพื่อส่งต่อ
 องค์ความรู้ให้กับสมาชิกทั้ง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านปางหละ หมู่ 4 หมู่บ้าน
 แม่พรว้า หมู่ 5 หมู่บ้านร่องดำ หมู่ 1 หมู่บ้านใหม่ธานี หมู่ 6 หมู่บ้านหวด
 หมู่ 2 และหมู่บ้านห้วยทาก หมู่ 3 คิดเป็นพื้นที่ทำกินรวมกันหลายพันไร่

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน 6 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ราบสูง
 ไม่ได้ทำนาข้าว แต่อาศัยปลูกข้าวไร่ดอย ในพื้นที่ป่าเพื่อเอาไว้กิน แบ่งเป็น
 ข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวขาว และข้าวเจ้า ในอดีตอาชีพหลักคือ
 ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันเริ่มหันมาปลูกไม้เศรษฐกิจประเภทไผ่
 และเน้นปลูกพืชแบบผสมผสาน โดยเฉพาะไผ่ไผ่ได้รับความนิยมปลูกมากถึง
 1,700 ไร่ ถือเป็นแหล่งใหญ่ของประเทศ

ประดิษฐ์ได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ สำนักงาน ส.ป.ก. 4-01 กรมพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ และสำนักงาน อบต.บ้านหวด รวมถึงยังสมัครเข้าร่วมโครงการโคกหนองนาโมเดลของจังหวัด ลำปางอีกทางหนึ่ง โดยเอาที่ดินเข้าโครงการ 4 ไร่ เน้นปลูกข้าวเอาไว้กิน ช่วยลดรายจ่ายเพราะไม่ต้องเสียเงินซื้อข้าวเขากิน

หลายปีก่อนหน้านี้เขาเคยประสบปัญหาหน้าดินหมดสภาพ เพาะปลูก ไปก็ยิ่งขาดทุน พอถึงฤดูแล้ง ไม้ผลก็ขาดน้ำ จนหน่วยงานภาครัฐต้องส่งเขาไป ดูงานหลายที่ และกรมพัฒนาที่ดินก็เข้ามาชุดสระให้ในปี 2555 ทำให้ไร่ของ ประดิษฐ์ มีน้ำใช้เพียงพอต่อพืชผลทางเกษตร เมื่อดินดีน้ำชุ่ม เขาก็ขยาย พื้นที่เพาะปลูกออกไปจนเต็ม 56 ไร่ และพัฒนาต่อเนื่องจนได้เป็น “ศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร” (ศพก.) กระทั่งเขาตัดสินใจ เลิกปลูกข้าวไร່ดอย และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในปี 2558 แล้วหันมาปลูกผลไม้ นานาชนิดอย่างจริงจัง

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควบคู่กับโครงการโคกหนองนาโมเดล สามารถสร้างผลผลิตที่คุ้มค่าเพราะสามารถขายผลผลิตได้ตลอดทั้งปี

“หน้าลำไยก็ขายลำไย หน้ามะม่วงเราก็ขายมะม่วง หน้ามะขาม
เราก็ขายมะขาม หน้าหน่อไม้เราก็ขายหน่อไม้แล้วยังขายพืชผักสวนครัวทุกวัน
เป็นรายได้รายวัน พวกมะขาม มะม่วง ลำไย ก็เป็นรายได้รายปี เป็นโครงการ
ที่ตอบโจทย์ได้คุ้มค่าจริง ๆ”

ประดิษฐ์กล่าวว่า แต่ละปีเขาขายมะขามได้เงินเป็นหลักแสน มะม่วง
ก็หลักแสนเช่นเดียวกัน ส่วนหน่อไม้เขานำมาผลิตออกนอกฤดู ทำรายได้
ให้เดือนละกว่า 20,000 บาท และตลอดช่วงเก็บเกี่ยว 6 เดือน ก็มีรายได้
ขั้นต่ำ 40,000 - 60,000 บาท นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการขายกิ่งพันธุ์ไผ่
อีกปีละ 400,000 - 500,000 บาท อีกทางหนึ่ง

ทุกวันนี้แหล่งเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ สามารถเอื้อประโยชน์ให้กับ
ชุมชนอย่างอเนกอนันต์ จากการกระจายจ่ายแจกองค์ความรู้ของเกษตรทฤษฎีใหม่
และส่งเสริมชาวบ้านให้ปลูกไผ่เป็นลำเป็นต้น

เพราะมันคุ้มยิ่งกว่าคุ้ม

สิบตรีแสงทอง ขวัญชนชัยกุล ที่ปรึกษาแหล่งเรียนรู้วัดลาดสนุ่นไพรประดู่ผา

ตลาดสมุนไพรประตุผา พลาดไปเสียดายเย่

ตลาดสมุนไพรประตุผาในตำนาน ต้องย้อนกลับไปได้ตั้งแต่ปี 2510 ปฐมบทของตลาดการค้าที่กว่าจะมารุ่งเรืองได้ ต้องผ่านความลำบากแสนสาหัส จุดเริ่มต้นจาก “ชุมชนเผ่าเมี่ยน (เย้า)” หมู่ 4 บนดอยสูง ถนนหนทางแทบไม่มี เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย คิดจะไปหาหมอ ยายได้หวัง สิ่งเดียวที่พึ่งพาได้ คือ การใช้สมุนไพรในป่า เอมารักษาตัวเอง เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาจนทุกวันนี้

สิบลีรีแสงทอง ขวัญธนชัยกุล ที่ปรึกษาแหล่งเรียนรู้ตลาดสมุนไพร ประตุผา และเป็นเกษตรกรบอกว่า จากความลำบาก เวลาเจ็บป่วยบนดอยสูง ทำให้ชาวเมี่ยนกลุ่มหนึ่งตัดสินใจย้ายถิ่นฐานมาอยู่ใกล้ ๆ บ้านขุนแม่หวด ใกล้กับตลาดเจ้าพ่อประตุผา

“ตลาดเจ้าพ่อประตุผา เป็นพื้นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน อำเภองาว และตัวจังหวัดลำปาง ผู้เฒ่าผู้แก่เผ่าเมี่ยน ก็เลยเอาภูมิปัญญาที่มี มาทำสมุนไพร แล้ววางขายข้างทางใกล้กับตลาด เพราะถนนหนทางดี มีรถวิ่งผ่านไปสักการะเจ้าพ่อประตุผาตลอด พอปี 2530 ทางทหารเข้ามาดูแลพื้นที่ เลยจัดโซนแบ่งเป็นแผงให้ขาย สมัยก่อนสมุนไพรขายอยู่ด้านนอกตลาดเจ้าพ่อ พอจัดระบบก็เข้าไปขายอยู่ข้างใน มีหลายหน่วยงานรัฐเข้ามาส่งเสริม อบต.บ้านหวด ก็มาสนับสนุนการคิดแยกขยะ ปัจจุบันตลาดเจ้าพ่อถูกพัฒนาเป็นตลาดของแห้งและของสด พวกเห็ด หน่อไม้ และต้นสมุนไพรเพาะ แรก ๆ วางขายแค่ 2-3 ร้าน ตอนนี้มีคนขายกว่า 40 ร้าน ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านหมู่ 4 และเกือบครึ่งเป็นชนเผ่าเมี่ยน”

อย่างไรก็ดี การขายสมุนไพรยังถือเป็นอาชีพเสริม เพราะวัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากป่า มีรอบระยะเวลา แต่สามารถเก็บขายได้ทั้งปี สมุนไพรที่หายากและมีชื่อเสียง อย่างพวกว่าน ไม้ดอกบางชนิด เก็บได้เฉพาะฤดูฝนหรือต้นหนาว มีบางชนิดอย่าง ต้นยาบำรุงกำลัง ที่เก็บได้ทั้งปี และมีบางชนิด ป่าผลิตให้ไม่ทันเหลือแต่ที่อยู่ไกล ๆ ที่ลี้กเข้าไปในป่า

“พอเก็บเริ่มไกล ชาวบ้านก็เริ่มเพาะ เอามาปลูกบ้าง คนเก็บของป่าต้องรู้จักบริหารจัดการ เอามาแค่บางส่วน ไม่งั้นป่าไม่มีพันธุ์ขาย”

สมาชิกกลุ่มตลาดสมุนไพร เริ่มรวมตัวกันอย่างเป็นกิจลักษณะในราวปี 2538 - 2539 มีประชุมกันสองเดือนครั้ง มาหารือถึงคุณภาพของสมุนไพร เพราะช่วงนั้นเริ่มมีข่าวระบาดเรื่องน้ำผึ้งป่าปลอม จนพาณิชย์จังหวัดต้องมาออกรง

พอเข้าสู่ปี 2560 - 2561 อบต.บ้านหวด ก็ติดต่อมา บอกว่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานได้ ทางกลุ่มตลาดสมุนไพร ประจวบฯ จึงยกระดับตัวเอง มาเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์ ทุกวันเสาร์จะแต่งตัวเป็นชนเผ่าเมียนมาขายของ เน้นอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม ช่วงที่โควิดระบาดหนัก ตลาดสมุนไพรประจวบฯ ปิดไป 2 เดือน เพิ่งมาเปิดเป็นทางการอีกครั้งปลายปี 2564 โดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มาแนะนำให้ความรู้ ขอความร่วมมือให้เผ่าระวัง ป้องกัน และสวดส่งดูแลกันด้วย

ตลาดสมุนไพรเจ้าพ่อประจวบฯ ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญระดับประเทศ ใครไปใครมาต้องแวะเวียน **สิ่งที่โดดเด่นที่สุดของตลาดนี้คือ จำหน่ายสมุนไพรคุณภาพดี** ไม่มีย้อมแมว ใครเคยมาซื้อ ต้องกลับมาซื้อซ้ำ เป็นตลาดเก่าแก่ดั้งเดิม ที่ไม่เน้นขายออนไลน์ กลัวสมุนไพรจะหมดป่า เพราะคนชนออกมาแสวงหาความมั่งคั่ง

“เราขายผ่านช่องทางปกติ อยากได้จริง ๆ ก็โทรสั่งเอา ไม่อยากขายดีเกิน
กระทรวงจรสมุนไพร เต็บโตไม้ทั้น” แต่อ่านาคถถ้าสมุนไพรหมดจากป่าจริง ๆ
อาจถึงเวลาต้องคิดปลูกกันเป็นเรื่องเป็นราว โดย อบต.บ้านหวด ก็เริ่มมีแนวทาง
คร่าว ๆ แล้วว่า อยากให้เป็น 1 หมู่บ้าน 1 สมุนไพร กระจายกันไปจนครบทั้งตำบล
เขาฝากข้อคิดคำคมโดนใจสั้น ๆ ว่า “ตลาดตรงนี้เป็นตลาดต้องชม
แวะมาเถอะ ไม่มีผิดหวัง ยังไงก็ได้กลับมาอีกแน่นอน”

สุเมธ จารุรัตน์ ประธานแหล่งเรียนรู้เพาะกล้าไม้สักทอง

68

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพาะกล้าไม้สักทอง

อาชีพนี้ ไม่มีอด

เพราะความที่คลุกคลีกับการเพาะต้นไม้มาครั้งก่อนชีวิต พอเกษียณจากอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท จังหวัดลำปาง “สุเมธ จารุรัตน์” ก็ใช้บ้านเป็นสถานที่ทำงาน ก้ม ๆ เงย ๆ เพาะกล้าไม้เศรษฐกิจทั่วไป ตั้งแต่ไม้สักทอง ไม้ประดู่ และไม้พะยูน จนปัจจุบันย่างเข้าวัย 65 ปีแล้ว

เขายึดงานเพาะกล้าไม้สักทองเป็นอาชีพเสริม ตั้งแต่สมัยแรก ๆ ที่เป็นลูกจ้างประจำของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช จากการมองว่าลำพังแค่กินเงินเดือนหลวง ชีวิตคงไม่ไปไหน แต่ถ้าฝึกปรี้อทักษะเพาะกล้าไม้ติดตัว ถึงวันหนึ่งก็คงจะตั้งตัวได้

และแล้วประกายแห่งความสำเร็จก็จุดติด เมื่อวันหนึ่ง “บริษัท ปิ่นทองการ์เด็น” มาติดต่อขอซื้อเหง้าไม้สักจำนวนมาก ๆ เพื่อเอาไปเพาะเป็นกล้าไม้สักต่อในถุงดำ แล้วเอาไปขาย ทำให้เขาฉุกใจคิดว่า ทำไมเราไม่ทำเอง ในเมื่อมันเป็นงานเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบที่อยู่ในมือ

ทำไปทำมา พอคนก็เริ่มรู้จักมากขึ้น ลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนบ้าน อย่างมาเลเซีย ต่างก็แวะเวียนมาอุดหนุนเป็นประจำ “สมัยก่อนปี 2532 - 2535 ลูกค้าจะติดต่อผมคนเดียวเลยช่วงนั้น เพราะแถวบ้านห้วยทาหนู 3 ยังไม่มีใครยึดเป็นอาชีพเสริมจริงจังเท่าผม”

จากที่เคยทำคนเดียว ก็เลยฟอร์มทีมมาช่วยกันทำหลายคน และจับมือกันเป็นกลุ่มก้อนไปขอกู้เงินจาก อบต. เอามาขยายทุน หลังจากนั้นก็รวมตัวกันเป็นสหกรณ์ เพื่อขายกล้าไม้ให้กับกรมป่าไม้ พอมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงกว้างแล้ว อบต. ก็มาชักชวนจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้เพาะกล้าไม้สักทองอีกหนึ่งของดีประจำตำบล

70

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจุบันเขาเป็นประธานแหล่งเรียนรู้พะเกกล้าไม้สักทอง ซึ่งจัดตั้งมาตั้งแต่ปี 2561 หน้าที่หลักคือ เดินสายบรรยายให้ความรู้ในสถานที่ต่าง ๆ มีสมาชิกในกลุ่มแหล่งเรียนรู้ 8-9 คน แต่เขาก็อบรมรับว่าทุกวันนี้สมาชิกดังแล้วแยกวงกันไปหมดแล้ว แต่ยังเป็นเครือข่ายรับงานใหญ่ ๆ ด้วยกัน

“ตอนนี้พูดได้เลยว่า แหล่งเรียนรู้ของผมได้ขยายไปยังกลุ่มคนอื่น ๆ สามารถไปสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ได้ล้มตาอ้าปากได้ ทำให้เรามีเครือข่ายและคอยช่วยงานกันอยู่เสมอ”

เขายกบอกว่า ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ที่พบเจอในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้พะเกกล้าไม้สักทอง หลัก ๆ แล้วคือเรื่อง**แหล่งน้ำ** เพราะว่าการเพาะกล้าไม้ทุกวันนี้ ไม่เหมือนกับสมัยก่อน 10-20 ปีที่ผ่านมา ที่สภาพดินยังดี อากาศยังดี แต่ตอนนี้สภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย ทำให้แหล่งเรียนรู้ขาดน้ำ เพราะธรรมชาติของการเพาะกล้าไม้จะขาดแหล่งน้ำไม่ได้เลย

“เราจะทำยังไง จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างไรให้มันดีขึ้น สภาพทุกวันนี้พูดตรง ๆ ว่า ถึงเราจะแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นทางการแล้ว แต่ความเป็นจริงคนที่ทำเรื่องกล้าไม้มันมีกระจายไปทั่วทุกหัวระแหงละ ทำให้ลูกค้าที่จะมาซื้อกล้าไม้กับเรา มันกระจายออกไปหมดเลย ไม่เหมือนสมัยก่อนที่มุ่งตรงมาจุดเดียว ทำให้รายได้ไม่เต็มเหมือนเมื่อก่อน แต่**อาชีพนี้ไม่มีอดตาย** ถ้าเป็นไปได้เราอยากได้การสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้การส่งซื้อกล้าไม้ เพื่อเอาไปปลูกป่ากำหนดมาตายตัวเลย จำนวนเท่านั้นเท่านี้ เพราะเรามีประสบการณ์เชี่ยวชาญในเรื่องพะเกกล้าไม้ แต่ยังขาดงบประมาณสนับสนุน”

ย้อนกลับไปเมื่อปี พ.ศ. 2532 - 2535 สมัยที่กล้าไม้สักทองยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก เขาเคยทำราคาได้สูงถึงตันละ 5 - 15 บาท ตามขนาดความสูง โดยขายได้ปีละ 70,000 - 150,000 ต้น ปัจจุบันราคากล้าไม้ถั่วเฉลี่ยอยู่ที่ 5 - 10 บาท ถือว่าราคายังดีอยู่ **เฉพาะสวนป่าสักทองของเขา ยังสามารถขายกล้าไม้สักทองได้เฉลี่ยปีละ 100,000 ต้น คิดเป็นรายได้ต่อปี 500,000 - 600,000 บาท**

รายได้ของนักพะเกกล้าไม้สักทอง ไม่ได้จบลงตรงที่ส่งมอบกล้าไม้ แต่ยังมีอาชีพต่อเนื่องอีกอย่างหนึ่งคือ อาชีพรับจ้างปลูกป่า ขึ้นดำ 5 ไร่ ถ้าน้อยกว่านี้จะไม่คุ้มทุน เวลาจะไปปลูก ก็ต้องรู้จักช่วงเวลาที่เหมาะสม

เพื่อให้ต้นไม้ตาย เวลาลูกค้าสั่งซื้อจำนวนมาก ๆ ก็ตัดไม้ตัดมือกล้าไม้สักทอง
เผื่อไปด้วย ถือว่าเป็นน้ำใจกัน

“สมมุติว่าลูกค้าสั่ง 4,000 ต้นนะ ก็เอาไปแถมให้เขาสัก 200 ต้น
กันตายด้วย เหลือดีกว่าขาดด้วย มันเป็นน้ำใจ”

ข้อดีของไม้สักทองคือ เป็นไม้เศรษฐกิจพันธุ์ดี ขึ้นได้ทุกสภาพ ยกเว้น
พื้นที่น้ำท่วมหรือน้ำขัง ไม้สักทองไม่ชอบเอามาก ๆ ต้องหลีกเลี่ยง เพราะถ้าเจอ
น้ำท่วมหรือน้ำขังแค่ 7 วัน กล้าไม้สักทองก็ตายแล้ว

แหล่งเรียนรู้เพาะกล้าไม้สักทอง ถือเป็นอีกแหล่งเรียนรู้เกรตเอ
ที่สามารถทำเงินได้เป็นกอบเป็นกำ ทำให้เศรษฐกิจในหมู่บ้านดีขึ้น ชาวบ้าน
มีรายได้ที่ดี

นอกจากการเพาะกล้าไม้สักทองขายแล้ว สุธเมธยังมีธุรกิจเล็ก ๆ เป็นร้านก๋วยเตี๋ยวในสวนที่อยู่กับสวนเพาะกล้าไม้สักทอง โดยสุธเมธเห็นว่าร้านอาหารสามารถสร้างรายได้รายวันให้ได้ ช่วยแบ่งเบาภาระระหว่างรอขายกล้าไม้จำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นปีละครั้ง จึงไปซื้อลูกชิ้นปิ้งซึ่งเป็นที่ร้านดังในตัวเมืองลำปาง มาเปิดขายที่ชุมชนบ้านหวด

สุธเมธเชิญชวนทุกคนที่ผ่านเส้นทางสายนี้ มาแวะชมกล้าไม้สักทอง ซื้อมัดไม้ติดมือ พร้อมชิมก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้นปิ้ง ของดีเมืองลำปางได้ที่นี้ ทุกวัน #แม้อยู่กลางป่าแต่รับประกันความอร่อย!!!

เขาฝากข้อคิดที่น่าสนใจว่า เวลามีใครมาพูดคุยกับเขาเรื่องต้นไม้ เขาจะบอกไปว่า

“ทำไปเหอะ ปลุกไปเถอะ ต้นไม้เนี่ย ถึงเราจะไม่ได้ใช้ในช่วงวัยของเรา เพราะตอนที่คิดจะปลุกก็อายุมากแล้ว แต่อย่างน้อย ๆ ก็ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน ไม่ว่ามากหรือน้อย ถ้าเราตั้งใจปลุกเพียงวันละต้น สองต้น มันคือความภูมิใจ ความสุขใจ ที่วัดเป็นตัวเงินไม่ได้”

แต่ที่แน่ ๆ อาชีพนี้ทำไปเถอะ ไม่มีวันอดตาย

มีใจมาโม๊ะ ประธานกลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านแม่พริ้ว หมู่ 5

74

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มแปรรูปสมุนไพร

บ้านแม่พริ้ว หมู่ 5

รักตัวเอง ดูแลตัวเอง ใช้สมุนไพรไร้สารพิษ

กลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านแม่พริ้ว หมู่ 5 ถือกำเนิดขึ้นจากความรักตัวเอง อยากดูแลสุขภาพอย่างจริงจังของ **มิ ใจมา มีะ** ในวัย 64 ปี ที่ตัวเองก็ไม่ได้นึกฝันว่าจะได้มาเป็น **ประธานกลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านแม่พริ้ว หมู่ 5** อย่างเป็นทางการทุกวันนี้

เพราะความรักตัว กลัวมีดหมอแต่ๆ เชียว ทำให้เธอหันมาดูแลสุขภาพกับสมุนไพรที่ชื่อ **“กระชายดำ”** ที่ทำให้โรคกระดูกทับเส้นข้างซ้ายครึ่งซีกของเธอลดลงไปกว่าครึ่ง ยังเดินไปไหนมาไหนได้ โดยไม่ต้องผ่าตัด

“เริ่มไม่สบายมาตั้งแต่ปี 2552 ไปหาหมอหลายครั้ง จนแทบจะเป็นญาติสนิท ไปรับยามากินแล้วก็ไม่หายสักที จนวันหนึ่งหมอบอกว่า จะไม่ให้ยาละ อ้าว! ทำไมล่ะ? ฉันเริ่มจะงุนงง แล้วหมอก็พูดต่อว่า แต่จะผ่าตัดให้แทนจะได้หายขาด”

แค่สิ้นเสียงคำว่า “ผ่าตัด” ก็เหมือนสายฟ้าฟาดมาที่ใจ เธอเริ่มใจคอไม่ดี และนั่นก็เป็นครั้งสุดท้ายที่เธอไปหาหมอคนนั้น

เธอมานั่งคิดนอนคิดว่าจะเอาอย่างไรกับชีวิต หัวเด็ดตีนขาด เธอไม่มีวันผ่าตัดแน่นอน แล้วจะยังงต่อไปดึล่ะ? นึกไปนึกมา เธอก็เห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ ที่ผ่านมาเธอเคยอบรมแปรรูปสมุนไพร ก็เลยไปหาความรู้เพิ่มเติมกับ **“อาจารย์มานิต วรฉัตร”** ผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรพื้นบ้าน กับธุรกิจฉายหนังกลางแปลง อาจารย์มานิตพูดคำเดียวสั้นๆ ว่า **“กินกระชายดำ”**

“กระชายดำ” เป็นพืชสมุนไพรแก้ปวดหลัง ปวดเอว เหน็บชา และกระดูกทับเส้น เอาจมมาชงๆ แล้วดื่ม รวากับว่ามันเป็นเอสเปรสโซ่ ว่าแล้วมีก็ตรงดิ่งไปยัง “ตลาดสมุนไพรเจ้าพ่อประตุม้า” ทันที ที่ตลาดแห่งนี้ เป็นแหล่งรวมของป่าในพื้นที่ ตำบลบ้านหวด และเป็นแหล่งใหญ่ของพืชสมุนไพรทั้งแบบหายาก และแบบพืชสวนครัวปลูกกินเองริมรั้ว

“ไปหาที่เจ้าพ่อประตุม้ามีทุกอย่าง”

อาการโรคกระดูกทับเส้นข้างซ้ายครั้งซีก ค่อยๆ หายทีละนิด ภายในเวลา 1 ปี แค่นี้เธอก็โล่งใจมากพอแล้ว และรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของสมุนไพรสวนครัวรั้วกินได้ จนอยากรวมกลุ่มบ้านใกล้เคียง ชักชวนมาปลูกสมุนไพรกันเยอะ

เธอรวบรวมคนรู้จักในกลุ่ม อสม. ได้ 7 คน พอปี 2553 ก็จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ปัจจุบันมีสมาชิกที่ช่วยกันทำมาหากินรวม 11 คน

อีกเหตุผลหลักที่มีอยากหันมาเอาดีเรื่องสมุนไพร เพราะเธอมองว่า นอกจากเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านแล้ว ยังเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ที่สามารถสร้างรายได้เสริมอย่างเป็นกอบเป็นกำ ในจังหวัดที่การปลูกพืชผลการเกษตรอย่าง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และข้าวไรต์ดอย ไม่ค่อยได้ผล เธอก็เลยแบ่งที่ดิน 8 ไร่ เอามาไว้ปลูกพืชสมุนไพร 1 ไร่

โดยสมุนไพรที่เธอลงทุนลงแรงปลูกคือ กระชายดำ ว่านชักมดลูก ขิง ไพล ผักเชียงดา ตะไคร้ ขมิ้นชัน หญ้าหนวดแมว มะกรูด อังกาบหนู กวาวเครือขาว และฟ้าทะลายโจรที่กลายมาเป็นพระเอก ในช่วงที่โรคโควิด 19 ระบาด จนเธอต้องขยายพื้นที่ปลูกเป็น 200 ต้น สมุนไพรที่ขายดีรองลงมาก็คือ กระชายขาว ซึ่งผลการวิจัยในหลอดทดลอง สมุนไพรกระชายขาว มีสารฟิโนสโตรบิน และแพนดราทินเอ ที่สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อไวรัสโควิด 19 ได้ จนเธอบอกว่า “กระชายขาวขายดีมากช่วงโควิด”

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปสมุนไพรบ้านแม่พร้าว หมู่ 5 เน้นการขายแบบขายด้วยแฉกด้วย จนชาวบ้านบอกต่อกันปากต่อปาก ช่วงแรกตั้งราคาขายถุงละ 50 บาท พอช่วงโควิด สมุนไพรเริ่มขาดตลาด ก็ขยับราคาขึ้นมาเป็น 100 บาท

ตัวอย่างการแปรรูปสมุนไพร เช่น การแปรรูปกระชายดำ จะไปซื้อแบบสดที่ตลาดเจ้าพ่อประตู่ผาเอาบดเป็นผง ต้มเอาแต่น้ำในสัดส่วน กระชายดำ 1 กิโลกรัมต่อน้ำ 3 ลิตร ต้มให้งวดจนเหลือแค่ลิตรเดียว กรองเอากากทิ้ง เติมน้ำตาล 2 กิโลกรัม ผ่านกรรมวิธีจนกลายเป็นผงสำหรับชงกิน เข้าและเย็น ก่อนอาหารถ้าทำเป็นเม็ดแคปซูล ขายเม็ดละ 2 บาท

“พอสินค้าเริ่มติดตลาด เราก็ขยับไปหาสมุนไพรตัวใหม่ๆ ต่อ เช่น ทำวุ้นขี้กมดลูก ช่วยขับน้ำคาวปลา ขายดีมาก บอกต่อกันถึงระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ไประยอง กรุงเทพฯ ชลบุรี ไปขายไหนต่อไหน จนจำไม่ได้ ชิงก็ขายดี ช่วงโควิด ทำชิงแก้วสำหรับใช้้อม ต้องใช้ชิงแก้ว ถึงจะเผ็ดอร่อย สินค้าเราไม่ฉีดยาเลย”

จุดเด่นของสมุนไพรแม่พรวัว หมู่ 5 คือ ไม่มีสารพิษ ไม่เอาเปรียบ
คนกิน ซื้อสัตย์กับคนกิน ทั้งแจกทั้งแถม ไม่ชี้เหนียว ไม่คำนึงถึงขาดทุน
หรือกำไร แจกไปก่อน ไม่ได้เอากำไรนำ คิดแต่ว่าเอาของดีที่สุดไปให้เขา
“เราซื้อ 2 แกรม 1 ไม่กี่วันมีคนมาสั่งซื้อเต็มเลย”

เธอฝากข้อคิดคำคมสำหรับคนที่สนใจอยากมาดูงานว่า “ขอให้รักษา
สุขภาพ ขอให้รักตัวเอง ดูแลตัวเอง ใช้สมุนไพรที่ไร้สารพิษ เพราะว่า
ยาแผนปัจจุบัน ทำลายไตของตัวเอง ดูแลตัวเอง รักตัวเอง เป็นห่วงค่ะ”

(คนที่ 6 จากซ้าย) รุ่งทิวา ลีอ่อน ประธานกลุ่มเย็บผ้าอุตสาหกรรมแม่บ้าน บ้านหวด หมู่ 2

ผลงานจากการเป็นวิทยากรของรุ่งทิวา ลีอ่อน

80

บ้านหวด สร้างคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มเย็บผ้า หมู่ 2

สมาคมแม่บ้านหัวใจอบอุ่น

ยามว่างเว้นจากการทำนา “รุ่งทิwa ลีอ่อน” เกษตรกรบ้านหวด หมู่ 2 ในวัย 56 ปี จะใช้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการตัดเย็บเสื้อผ้าไว้ใส่กันเอง ในครอบครัว พอนานวันไปก็มองว่า กิจกรรมยามว่างนี้ สามารถพัฒนาต่อเป็น อาชีพเสริมสำหรับกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่เดียวกัน เธอเลยชักชวนคนรู้จักกัน มาจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านรับจ้างเย็บผ้าอย่างเป็นทางการ ในเดือนมกราคม 2546 โดยไปจดทะเบียนที่พัฒนาชุมชน อำเภอวาร จังหวัดลำปาง

จากล็อตแรก ๆ ที่รับจ้างเย็บเสื้อโหลส่งร้านค้า ก็ได้งานใหญ่ขึ้นเป็น การรับจ้างเย็บผ้าห่มนวมให้กับระดับอำเภอ และระดับจังหวัด รวมถึง งานรับจ้างผลิตกระเป๋าให้กับ “แบรนด์นารายา” ซึ่งเป็นสินค้าไทยที่โด่งดัง ไปไกล แต่ภายหลังเผชิญพิษโควิด จึงได้ยกเลิกการรับจ้างไปในหลายพื้นที่ ปัจจุบันกลุ่มเย็บผ้า หมู่ 2 จึงพยายามยืนหยัดด้วยตัวเอง หันมาลงทุนเอง ผลิตเอง และขายเอง เพื่อสร้างพื้นที่ยืนในตลาด

กลุ่มเย็บผ้า หมู่ 2 มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “กลุ่มเย็บผ้า อุตสาหกรรมแม่บ้าน บ้านหวด หมู่ 2” มีสมาชิกเริ่มต้น 10 คน ปัจจุบัน เพิ่มขึ้นเป็น 20 คน

“เรารวมตัวกันเพราะอยากมีอาชีพเสริม อยากมีรายได้ อยากมีงานทำ เพราะว่าช่วงที่ว่างจากทำนา ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ก็ว่างงานกัน เราเลย อยากให้แม่บ้านที่มีฝีมือทางด้านนี้มารวมกลุ่มกัน” เธอบอกเล่าถึงแรงบันดาลใจ

รุ่งทิwa รับหน้าที่เป็นประธานแหล่งเรียนรู้กลุ่มเย็บผ้าหมู่ 2 คอยมองหาโอกาสทางการตลาดจากหน่วยงานภาครัฐ การสั่งซื้อผ้าห่มนวมที่ทางกลุ่ม ได้รับมา 4,000 ผืน ในปี 2552 ก็มาจากการไปสอบถามทางอำเภอว่า ไปเอา

ผ้าห่มนวมจากไหนมาแจกในช่วงฤดูหนาว ทางอำเภอบอกว่าซื้อมาจากต่างถิ่น และอำเภอเลยแนะนำให้ทางกลุ่มไปติดต่อกับหน่วยงานป้องกันบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดลำปาง (ปภ.) ซึ่งมีหน้าที่แจกผ้าห่มนวมผู้ภัยหนาวโดยตรง

ในช่วงก่อนที่นารายาจะยกเลิกฐานการผลิตกระเป๋ า จากกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่หลายจังหวัดไปบางส่วน ช่วงนั้นกลุ่มเย็บผ้า หมู่ 2 สามารถสร้างรายได้จากการรับจ้างเย็บกระเป๋ าสตางค์ใบเล็ก ๆ ได้ไม่น้อย โดยมีคำสั่งซื้อมาครั้งละ 5,000 ใบ กลุ่มแม่บ้านในอำเภองาว จะกระจายกันเย็บ 3 กลุ่ม แล้วมาแบ่งเงินกัน โดยนารายาคิดค่าแรงให้ใบละ 6 บาท กลุ่มเย็บผ้า หมู่ 2 จะมีรายได้ต่อคนเฉลี่ยเดือนละ 2,000 - 3,000 บาท

เมื่อกลุ่มเย็บผ้า หมู่ 2 พัฒนาตัวเองจนมาเป็นแหล่งเรียนรู้ ในราวปี 2559 ก็เบนเข็มมาเย็บกระเป๋ าชองตัวเอง ประเภท กระเป๋ าช้างแบบสะพายแบบเป้ กระเป๋ าช้างลดโลกร้อน และกระเป๋ าสตางค์ ราคาจำหน่ายตั้งแต่ 40 - 190 บาท โดยรับคำสั่งซื้อจาก อบต. ที่นิยมสั่งทำไปแจกตามโครงการต่าง ๆ เช่น กระเป๋ าช้างลดโลกร้อนสำหรับผู้สูงอายุ และกระเป๋ าช้างไปโรงเรียนผู้สูงอายุ และหาลูกค้าได้จากทางไลน์ ที่แนะนำบอกต่อกันมา รวมถึงงานเทศกาลโอท็อปประจำปี ก็เป็นแหล่งรายได้อีกทางหนึ่ง

นางรุ่งทิวาบอกว่า อุปสรรคที่พบเจอระหว่างการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้คือ ไม่มีตลาดรองรับแน่นอน ยิ่งในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซา ปัญหาจากโควิดทำให้กำลังซื้อหดหายไป โชคดีว่า “อบต.” ยังให้การสนับสนุน ขณะที่ทาง “กศน.” (การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) ก็จัดสรรงบประมาณมาให้เพิ่มทักษะฝีมือในการทำงาน ขณะที่ “ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาสตรีและครอบครัวภาคเหนือจังหวัดลำปาง” ก็จัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งมาช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพิ่มทักษะฝีมือแรงงาน

อย่างไรก็ดี เธอบอกว่า ปัจจุบันนี้กลุ่มแม่บ้านเย็บผ้า หมู่ 2 มีรายได้ลดลงเกือบครึ่ง จากตลาดที่เจียบเหงาลง แต่ในช่วงก่อนหน้านี้เคยมีรายได้จากการเย็บหน้าากผ้า ชิ้นละ 10-20 บาท ช่วงโควิดระบาดหนัก 1-2 ปีแรก แต่หลังจากนั้นก็ไม่มีคำสั่งซื้อเข้ามา เพราะหน้าากอานามัยเต็มตลาดและมีราคาถูกกว่า

ก่อนหน้านี้ รุ่งทิวาได้รับเงินสนับสนุนจากครอบครัว โดยสามีที่เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านหวด หมู่ 2 ได้ออกทุนให้ 80,000 บาท สร้างเป็น “ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาอาชีพชุมชน” ในบริเวณเดียวกันกับตัวบ้าน เพื่อส่งเสริมแม่บ้านในละแวกใกล้เคียงที่ยังว่างงาน สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย รวมถึงเปิดรับเงินอุดหนุนจากหน่วยงานรัฐ ที่ต้องการนำคนเข้ามาพัฒนาฝีมือแรงงาน

เมื่อมีเวลาว่างจากงานเย็บผ้า แม่บ้านกลุ่มนี้ก็จะทำงานจิตอาสา
ในชุมชน ช่วยเหลืองานวัด งานบุญ งานศพ เป็นลูกมือคอยช่วยเหลือในกิจกรรม
ต่าง ๆ และสารพัดงานสาธารณะที่ต้องการแรงงาน

เรียกได้ว่าเป็น สมาคมแม่บ้านหัวใจอบอุ่น ที่มีจิตเมตตา ทำอะไร
ได้อีกหลายอย่าง นอกเหนือจากงานเย็บผ้า

ปาณิดา ชัยวรรณ (ซ้าย) ประธานแหล่งเรียนรู้การนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ
และศิริภัตสร สว่างสุข (ขวา) ศิษย์รักที่จะมาดูแลแหล่งเรียนรู้ต่อไป

การนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ กิจกรรมดี ๆ ทำให้ชีวิตดี

“นวดแผนไทย” เป็นหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับเด็กมัธยมต้น ม.1 - ม.3 ของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา (85) บ้านห้วยทาก อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่เริ่มทำมาตั้งแต่ปี 2558 โดยได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหวด จุดประสงค์เพื่อให้เด็กมีทักษะติดตัว สามารถไปนวดผ่อนคลายให้กับสมาชิกในครอบครัว ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี

พ.ศ. 2562 โรงเรียนก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากภาครัฐ อีกก่อน ปาณิตา ชัยวรรณ ประธานแหล่งเรียนรู้การนวดแผนไทย เพื่อสุขภาพ และอดีตครูเพิ่งเกษียณในปี 2564 เล่าว่า ได้นำงบประมาณที่สนับสนุนเข้ามาเพิ่ม จ้างวิทยากรภายนอก มาช่วยดูแลหลักสูตรทั้งในชั่วโมงเรียน และนอกชั่วโมงเรียนสำหรับกลุ่มเด็กที่สนใจ

หลังจบปริญญาโท มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีสาขาการบริหาร การศึกษา ปาณิตาก็สอบบรรจุครูในปี 2528 ที่โรงเรียน สปอ. ปง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิม ก่อนจะย้ายมาสอนที่โรงเรียนไทยรัฐวิทยา (85) บ้านห้วยทาก ในปี 2538 และอยู่ยาวจนเกษียณ

การได้รับมอบหมายจาก ผู้อำนวยการโรงเรียนให้มาดูแลหลักสูตร นวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ ที่ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกับโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล ทำให้เธอผูกพันกับภูมิปัญญาแบบไทย ๆ ที่ส่งเสริม การมีสุขภาพดี โดยไม่ต้องใช้เงินทองมากมายอย่างแน่นอน

ปัจจุบันแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ มีสมาชิกที่สนใจเรียนนอกเวลาทั้งหมด 16 คน ตั้งแต่ ม.1 - ม.3 ก่อนหน้าที่จะมีโควิด เด็ก ๆ ให้ความสนใจกันมาก 25 - 26 คน โดยสอนหลังเลิกเรียน 4 โมงเย็นเป็นต้นไป ใช้เวลาสอนครึ่งชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง ขณะที่หลักสูตรการสอนในชั่วโมงเรียน เด็กทุกระดับชั้นจะเข้าเรียนหมด ใช้เวลาเรียน 2 คาบ ๆ ละ 50 นาที จัดเป็นวิชาเพิ่มเติมของทางโรงเรียน

การวางแผนไทยเพื่อสุขภาพของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา (85) จะเน้น นวดทั่วไป ตามหลักสูตรของวัดโพธิ์ คือนวดฝ่าเท้า ไหล่ บ่า เรียนแบบแยก ชายหญิง นวดให้เส้นคลาย สบายตัว เส้นไม่ตึง และเน้นนวดฝ่าเท้าที่เป็น จุดศูนย์รวมอวัยวะของร่างกายทั้งหมดไม่ต้องไปจับเส้น มีทั้งหมด 40 ท่า

“วิธีการนวด นวดด้วยมือ นวดด้วยไม้ น้ำมันประคบร้อน สมุนไพร มะกรูดแช่เท้า มีนวดตัว ไหล่ แขน ถึงเอว จบแค่นั้น เอาแค่นั้นนวดตั้งแต่ ไหล่ถึงเอว รวม 20 ท่า จริง ๆ มีนวดจุดคลายเครียดอีกหลายท่า แต่พอเวลา เด็กไปนวดให้ผู้ใหญ่ต้องจับหน้าผากต้องไปกด ต้องไปสัมผัสส่วนหัว ซึ่งวัฒนธรรมไทย มันไม่เอื้อให้ทำแบบนั้น เราก็ก๊วยกันไป เอาเท่าที่ทำได้ และสะดวก”

การส่งเสริมให้เด็กมาเรียนการนวดแผนไทย ช่วยลดเวลาเล่นเกม ทำให้เด็กไม่ติดโทรศัพท์ เพิ่มความสัมพันธ์ในครอบครัว เพราะถือเป็น สิ่งสำคัญที่เด็กต้องดูแลคนในครอบครัวก่อนสุขุมชน สามารถเอาทักษะ พื้นฐานไปต่อยอดได้ การนวดแผนไทยทำให้เลือดไหลเวียน และได้เพิ่มพูน ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ

การเรียนนวดแผนไทยในโรงเรียน เด็กจะต้องผ่านการประเมินภาคสนาม โดยให้บรรดาผู้อำนวยการ ครู และผู้ปกครอง มาเป็นลูกค้า ให้สำรวจ ความพึงพอใจ และให้ทุนสนับสนุนการให้บริการ ผ่านกล่องรับบริจาค เพื่อไม่ให้เงิน ผ่านมือเด็กโดยตรง และเด็กทุกคนไม่มีสิทธิ์เอ่ยปากขอ ทุกอย่างถือเป็น ความสมัครใจของผู้รับบริการ

“เวลาเปิดกล่องบริจาค เปิดกล่องพร้อมกัน ทำบัญชีฝึกให้เด็กมีส่วนร่วม และแบ่งเงินออกเป็น 2 ส่วนคือ 70% เป็นของเด็ก อีก 30% เป็นของโรงเรียน สำหรับเป็นค่าอุปกรณ์การนวดต่าง ๆ เช่น ผ้าขนหนู น้ำมันนวด ผงซักฟอก ไม่นวด และน้ำมันประคบร้อน ซึ่งเป็นวัสดุสิ้นเปลือง”

เราบอกว่า เวลานวดจะให้เด็กนักเรียนใส่ชุดพละ เพราะสะดวกและประหยัด ก่อนนวดต้องยกมือไหว้ขออนุญาตกันและกัน มีให้บริการน้ำอุ่น สมุนไพรหลังนวดเสร็จ เป็นน้ำใบเตยไม่ใส่น้ำตาล และห้ามใช้น้ำเย็น รวมถึงเน้นสอนต่อ ยอด เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นของดียังมีอีกมาก

ข้อคิดสำหรับคนที่อยากมาเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวการนวดแผนไทย เพื่อสุขภาพคือ ขอให้เราใส่ใจกับสุขภาพร่างกายตัวเอง เมื่อเราแข็งแรง ชีวิตมันก็ดีขึ้น ชุมชนที่เราอยู่อาศัยก็จะเข้มแข็งไปด้วย

ผ่องศรี ศรีใจ ผู้จัดการ และผู้ช่วยเหรัญญิก แหล่งเรียนรู้
วิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มจันทนา

วิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มจันทน์

เราทำได้ เราต้องทำได้

จากโรงน้ำบ้านหวด หมู่ 2 ที่มีอุปสรรคมากแต่ก็ผ่านพ้นมาได้ ในปี 2556 หลังราชการจัดสรรงบประมาณ มาให้ 13,000 บาท เพื่อลงทุนผลิตน้ำดื่มสะอาด R.O. (Reverse Osmosis) น้ำที่ปราศจากแร่ธาตุ ปราศจากสารปนเปื้อนที่เป็นพิษต่อร่างกาย) หวังยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้าน ก่อนจะถึงเส้นตายของกิจการวิสาหกิจชุมชน หนึ่งในผู้ถือหุ้นก็ลุกขึ้นมาปฎิวัติขนานใหญ่ กลายเป็นผู้กล้าที่ทำให้ วิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มจันทน์ สามารถปลดหนี้สิน และมีเงินเก็บไว้เป็นทุนรอนจนทุกวันนี้

ผ่องศรี ศรีใจ ผู้จัดการและผู้ช่วยเหรัญญิก แห่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มจันทน์ ในวัย 65 ปี เล่าให้ฟังว่า ตนเองเป็นหนึ่งในสมาชิกผู้ถือหุ้น หลายปีที่ผ่านมาก็เห็นโรงน้ำหมู่บ้าน ลุ่ม ๆ ดอน ๆ มาตลอด ไปไหนก็ไม่ไป อยู่แต่ที่เดิม แล้วเงินก็ไม่มี ไม่แคล้วจะขาดทุนเสียแล้ว

“เค้าก็บอกว่าโรงน้ำจะยุบแล้วนะ อยู่ไม่ไหว เงินก็ไม่มี ค่าใช้จ่ายอะไรก็สูง ไปกู้เงินเขามา กู้เงินของวิสาหกิจของ อบต. มาลงทุนติดตั้งเครื่องกรองน้ำระบบ R.O. ก็ไม่มีเงินไปใช้คืนเขา ก็เลยลองคิดว่าถ้ามีคนมาดูแลอีกสักคน คอยควบคุมบัญชี ดูแลการเงิน สถานการณ์น่าจะดีขึ้น”

ว่าแล้วเธอก็เลยไปปรึกษากับอดีตนายก อบต. “เทพรัตน์ สิทธิวงศ์” ว่าให้หาใครมาสักคน เป็นคนจากคณะกรรมการก็ได้ ที่พอจะสละเวลา หรือยินดีกับคำตอบแบบสั้น ๆ น้อย ๆ แต่มีเวลามาทำงาน ดูแลการเงินได้เต็มที่ ก็เลยพุ่งเป้ามาที่เธอเลย

ทำความสะอาดขวดเพื่อเตรียมบรรจุน้ำ

ผ่องศรีเข้ามาดูแลบัญชีรายรับ รายจ่าย ควบคุมต้นทุน และบริหารจัดการสินค้า ในปี 2560 จากพื้นที่เพิ่มเติมที่เป็นประธานกลุ่มเลี้ยงสุกรในหมู่บ้าน คำนึงกับเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และมีความสนใจในงานชุมชน จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหวด ตั้งแต่ปี 2548 - 2564

เธอบอกว่า แรก ๆ ที่ไปทำ ก็ไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร เป็นแค่หนึ่งในผู้ถือหุ้น จาก 106 ราย ที่รอรับแต่เงินปันผล แต่พอได้ลงไปคลุกคลีเอง เธอก็เพิ่งรับรู้ว่ามีน้ำดื่มเป็นธุรกิจที่ขายดิบขายดี ที่น้ำดื่มจืดจางไปไม่รอด เพราะขาดคนดูแลการเงิน ทำให้เสียรั้งวัดไปพักใหญ่ แต่เมื่อไปฟื้นฟูจัดระเบียบให้มันเข้าที่เข้าทางแล้ว มีบัญชี รายรับ รายจ่าย วางระบบการเบิกจ่ายต้องผ่านคณะกรรมการ ทำให้กิจการค่อย ๆ กระเตื้องขึ้น

บรรจุน้ำ และลำเลียงออกจากห้องพร้อมจำหน่าย

แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนน้ำดื่มจันทนา เป็นหนึ่งในกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ให้ชุมชนโดยตรง ได้มีน้ำดื่มสะอาด ในราคาที่คุ้มค่า โดยให้บริการสมาชิก ขนาดถัง 20 ลิตร ราคา 8 บาท และคนทั่วไป 10 บาท ขนาดถัง 20 ขวด ราคาสมาชิก 17 บาท คนทั่วไป 20 บาท ถ้ามาซื้อหน้าโรงน้ำ แต่ถ้าไปส่งถึงบ้าน ราคา ก็จะ ขยับขึ้นไปตามลำดับ เพราะน้ำดื่มจันทนาจะขายขาดให้ลูกค้าส่งน้ำ ไม่ได้มีรถส่ง เป็นของตัวเอง

น้ำดื่มจันทนาเริ่มขายดีเป็นเทน้ำเทท่า เมื่อผลิตน้ำดื่มขายเป็นแพ็คโหล ขนาดกลางและขนาดเล็ก สำหรับงานบุญ งานบวช งานศพ งานแต่ง และสารพัด งานรื่นเริง ในราคาขายปลีกแพ็คละ 35 บาท

ตรวจสอบก่อนส่งจำหน่าย

“ขายดีมาก ๆ เลย คนมาเหมาแต่ละทีแทบหมดโรงน้ำ เพราะเขาเอาไปจัดงาน ตั้งโต๊ะเลี้ยงแขก ทั้งกลางวันกลางคืน น้ำดื่มจันทาของเราสะอาดรสชาติดี ราคาประหยัด บอกได้เต็มปากเลยว่า รายได้ส่วนใหญ่ตอนนี้มาจากน้ำแพ็คโหลเป็นหลัก”

ในยุคแรก ๆ น้ำดื่มจันทาผลิตออกมาขายให้ชุมชนเพื่อแก้ปัญหาชาวบ้านต้องซื้อน้ำราคาแพงจากต่างพื้นที่ ภายใต้ระบบการผลิตที่สะอาดมั่นใจได้ ภายหลังเมื่อยี่ห้อจันทาติดตลาด ก็เริ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างทั้งสถานที่ราชการและโรงเรียนต่าง ๆ แต่ละวันวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้สามารถขายน้ำได้วันละ 500 - 2,000 บาท ในช่วงที่ม้งานต่าง ๆ พอเข้าสู่ปี 2562 ก็เริ่มเคลียร์หนี้สินได้จ่ายเงินปันผล 20% ได้ และเริ่มมีเงินออมอย่างจริงจัง 40,000 - 50,000 บาท ในปี 2564 หลังหักค่าใช้จ่าย

ที่มาของชื่อ “น้ำดื่มจันทา” มาจากต้นจันทา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของตำบลบ้านหวด ความสำเร็จของน้ำดื่มจันทา จึงเปรียบเสมือนความสำเร็จร่วมกันของคนในชุมชนบ้านหวด เป็นความภูมิใจไม่เล็ก และมีคุณค่าอันยิ่งใหญ่

สินค้าบรรจุเสร็จพร้อมจำหน่าย

“เราตั้งขึ้นมาไม่เสียเที่ยว ไม่เสียเวลา ตอนแรกก็ลุ่ม ๆ ดอน ๆ บางทีก็อ่อนใจ บางคนก็ท้อ ก็ช่วยกันปลอบใจว่า ไม่ต้องท้อหรอก เราทำได้ เราต้องทำได้ มันขายดีอยู่ น้ำดื่มเนี่ย ไม่ใช่ไม่ได้ขาย แต่มันขาดอยู่อย่างเดียวคือคนควบคุมดูแล”

เธอบอกว่า ถ้าใครสนใจกิจการน้ำดื่ม ลองมาดูงานที่นี้ได้ จะบอกให้หมดเลยว่า เริ่มต้นต้องทำยังไง แล้วทำยังไงกิจการถึงจะดี ทำยังไงมันถึงจะไม่เจ๊ง เชื่อทุกท่านได้เลยถ้าสนใจ

ขอให้หัวใจที่จะทำ จะเป็นงานอะไรก็ได้ แคบอกตัวเองว่า เราทำได้ เราต้องทำได้

สแกนเพื่อรับชมวิดีโอทัศน แหล่งเรียนรู้ใน อบต.บ้านหวด

1. แนะนำตำบลบ้านหวด อำเภอขาว จังหวัดลำปาง
2. กลุ่มเย็บผ้า
3. วิสาหกิจชุมชนโรงน้ำดื่มจันทนา
4. เพาะกล้าไม้สักทอง
5. หมู่บ้านจัดการตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

“การสร้างความสำเร็จ
ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม
ต้องขยายเรื่องการมีส่วนร่วม
ในการจัดกิจกรรมให้ความรู้ชุมชนมากกว่านี้
นอกจากนำวิทยากรมาสอนให้ชาวบ้าน
เขารู้จักทำ รู้จักประดิษฐ์แล้ว
สุดท้ายต้องสอนให้รู้จักการขายด้วย”

มนูญศักดิ์ พิบูลพิพัฒน์
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหวด
อำเภองาว จังหวัดลำปาง

<https://thaihealthycommunity.org/>